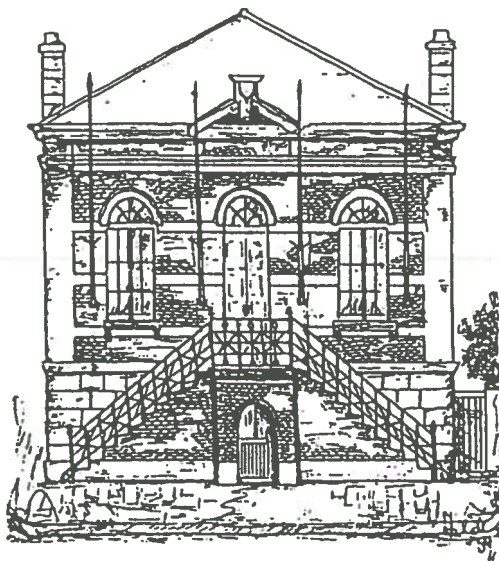

van w i r s k a a n t e

orgaan van heemkondekring 'amalia van solms', baarle-herzog-nassau

jaargang 15, nr. 1
1 maart 2000

Heemkundekring 'Amalia van Solms' houdt zich actief bezig met het erfgoed van onze gemeenten. Doel daarvan is:

- onze kennis ervan te vergroten
- het waardevolle te behouden en te beschermen
- de verzamelde gegevens beschikbaar te stellen

De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit het heden en verleden van Baarle, Castelré, Ulicoten en Zondereigen.

Heemkundekring 'Amalia van Solms'

Het Heemhuis

Kerkstraat 4

2387 Baarle-Hertog (B)

Bankrelaties :

- Rabobank Baarle-Nassau e.o. rekening: 10.38.94.969
- KBC Baarle-Hertog rekening: 733-3023880-32

Overname van artikelen of gedeelten ervan is slechts toegestaan mits bronvermelding.

van wirskante

Driemaandelijks tijdschrift
Heemkundekring 'Amalia van Solms'
Baarle-Hertog-Nassau

Redactie: Trudy Roes, Dré Moors, Gerrit de Jong, Piet van der Flaas,
Antoon van Tuijl en Herman Janssen (eindredactie)

15de jaargang nr. 1

1 maart 2000

INHOUD

Voorwoord	A. Jacobs	2
Hoe vind ik mijn zieke parochianen	G. van Vuren	4
Huis 'Ste Bastiaan'	H. Janssen	6
Broeder Stanislas de Greef	A. van Tuijl	11
Een schot weerklonk	P. van der Flaas	17
Aon de praot mee...(2)	D. Moors	22
Recepten uit grootmoeders tijd (4)	E. Verbiest	29
Werkgroep Kapel van Nijhoven	G. de Jong	32
Nor gruitjes in de haai	F. Willemsen	38
De (pin)egel	P. van der Flaas	41
Toponiemenbeesten	A.W. Aandelèèr	43
Arme Amalia (33)	A. van Tuijl	44
Aanwinsten BiDoc (5)	L. Luiten	47
Merkwaardigheden (22)	A. van Tuijl	49
Terugblik op enkele activiteiten	H. Janssen	53
Activiteitenkalender	H. Janssen	56

Voorwoord

Op zondag 2 januari jl. was het weer gezellig druk op onze geanimeerde nieuwjaarsreceptie. Veel leden komen traditioneel naar deze receptie toe om de beste wensen over te brengen. Zowel in de huiskamer als in de benedenzaal was het goed om te vertoeven. Onder het genot van een kopje koffie en een lekkere wafel van Marcel Gulickx is het gewoon gezellig in ons Heemhuis. Dat het er gezellig was, zie je op de foto hiernaast.

Tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst werd door de voorzitter kort vooruitgekeken naar de activiteiten van het komende jaar. Het programma biedt voor het eerst een driedaagse buitenlandse reis aan. We trekken naar Frankrijk om ons in het leven van Bernardus van Clairvaux te verdiepen. Bernardus is de patroonheilige van de parochie Ulicoten. Er was veel belangstelling, wat tot gevolg had dat de reis snel volgeboekt was. Wie zich nog aanmeldt, komt op de wachtlijst te staan. Verder hebben we in het jaar 2000 een zeer gevarieerd programma met voor elk lid wel iets van zijn gading.

Ook het afgelopen jaar mochten we meermaals felicitaties in ontvangst nemen voor ons rijke activiteiten aanbod. Heel wat andere heemkundeverenigingen kijken daar met bewondering tegenaan. In ons heemhuis hadden we bijvoorbeeld prachtige thematentoonstellingen over de Sint-Ambrosiusbijen- en schuttersgilde, Grootmoederstijd en de Verdwenen Groep (scouting): stuk voor stuk tentoonstellingen die er mochten zijn en die ook veel belangstelling genoten.

Niet alleen in onze 'benedenzaal' werden verschillende tentoonstellingen ingericht. Ook in Antwerpen stond, mede op ons initiatief, Baarle in de kijker. In het Bernarduscentrum (Infopunt Europa) werd in de maanden maart en april een tentoonstelling georganiseerd met als thema 'Baarle, proeftuin van Europa'. Deze tentoonstelling leverde een gelijknamige brochure op die al onze leden ontvangen hebben.

Bij het lezen van dit voorwoord is onze Algemene Ledenvergadering reeds voorbij. Ik hoop van ganser harte dat veel leden deze bezocht hebben. Hier kunnen we immers samen praten over de ontwikkelingen binnen onze vereniging. Uw inbreng op deze vergadering wordt door ons bestuur bijzonder op prijs gesteld.

Heel wat leden zijn lid van een werkgroep binnen onze heemkundekring. Door deze werkgroepen wordt veel werk verzet. Of het nu de voorbereiding is van een tentoonstelling, een lezing of een wandeling: er wordt met veel enthousiasme gewerkt.

Op deze wijze dragen de leden hun steentje bij aan het verder uitbouwen van onze vereniging, waarvoor onze dank. Ga met veel plezier verder en probeer andere leden hierin te betrekken.

Ad Jacobs, Uw voorzitter.

Hoe vind ik mijn zieke parochianen?

G. van Vuren

Onderstaande tekst m.b.t. het grondgebied van beide Baarles is afkomstig uit het Oud Archief Baarle-Nassau (inv.nr. 657). De inhoud lijkt me aardig genoeg om te publiceren in jullie heemkundetijdschrift. Het stuk is niet gedateerd, maar is naar schatting van eind 18de eeuw. Langs deze weg wens ik U allen een gelukkig kerstfeest en nieuw jaar toe.

(n.v.d.r.: De tekst komt waarschijnlijk uit de verdediging van pastoor Van Griensven. Die kreeg in 1735 van schout Van Gils een boete van maar liefst 600 gulden omdat hij op Nassaus gebied de stervende schepene Jan Swolfs had bijgestaan. De pastoor van Baarle-Hertog had destijds zijn benoemingsbrieven niet voorgelegd aan de drossaard vermits zijn kerk niet in de Baronie van Breda stond. Hij betaalde ook geen recognitiepenningen en was bijgevolg niet gemachtigd om te handelen op Nassaus grondgebied. Na tussenkomst van advocaten, gezanten, de griffier en de secretaris van de Raad van State, de Bisschop van Antwerpen en de Raadspensionaris van Holland werd de pastoor verder met rust gelaten. In 1754 kreeg ook pastoor Scheffers het verbod om zich in habijt nog langer op het Nassause grondgebied te begeven en om de H. Sacramenten toe te dienen aan de Nassause zieken.)

‘Geleenthijt van de plaetse en Dorpe van Baerle

Het Dorp van Baerle, alwaer geene kercke staet onder conniventie, wort als een Dorp en gemeente geconsideert want

- vooreerst aldaer den last van armen te samen van Hertogh en Nassau gedragen wort

- ten 2de is wedersijts toegestaen dat de inwoonders haer goederen, meubelen, vee en have van den eenen bodem op den andere overvoerende vrij sijn in alle landsimpositien en Regten

- ten 3de wort den last te samen gedragen ontrent de Inquartierungen van Militie t sij de Inquartiringe geschiet van den kant van Hertogh, of t sij van den kant van Nassau,

Dese vereenige is altijd geweest niet anders als om de wondere vermengeling van den gront soo in de huysen, landerijen etcetera welke vermengeling soodanigh is, dat in eene straete den grondt of jurisdictie tot dertienmael verspringt gelyck op de selve maniere oock in landerijen en andere straten minder of meer. Dat meer is vinten in huysen daer d' eene kamer staet onder Staten d' ander onder Brabants gebiet. Soo veere dat een priester willende syne siecken besoecken, hoedanigh hij oock bekent is nauwelyckx can weten of hij onder den Hertogh of Nassau is, ja bijnaer noodigh soude hebben om geheel vast te gaen de wedersijtse liggers of quohieren eerst te gaen doorsien.

Hierom ist oock datter noijt tusschen de wooninge verschil gemaect is in te permitteren van den kant van den Hertogh dat op haren grond gereformeerden mogen wonen en van tijt tot tijt gewoont hebben gelyck nu selfs op Brabants is woonende den heeren predicant. Van den anderen kant is hierom oock sonder de minste stooringe van alle tijden toegestaen dat de geestelijckhijt in haer geestelijck habijt de Nassause straten betreden en desselfs grondt bewoonen.

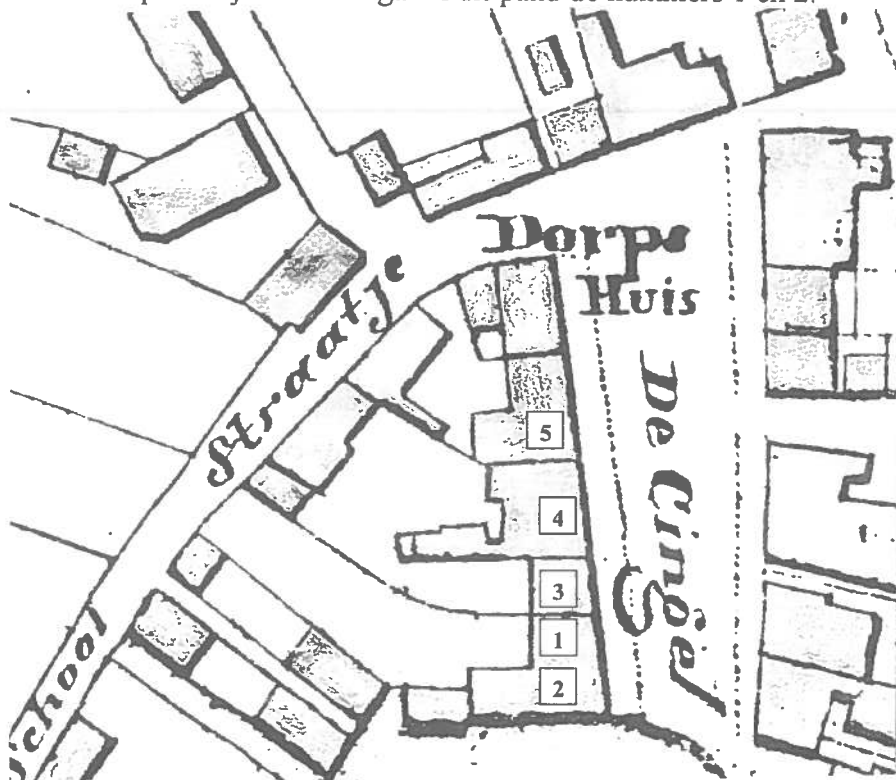
Dese vermengeling can sonder ruine van het geheel dorp niet geschijden worden en soo moet het niet wonder schijnen dat haere hoogmogende dit dorp in haere resolutie geëxcipteert hebben, etc.

In het doen van armerekening en besteden van de arme kinderen worde in dit dorpe en sijn altijd nevens d'heeren officieren en regenten van Baerle Nassau ende Hertogh de pastoors geroepen en herkent als desselfs proviseuren.'

Het huis 'Ste Bastiaan'

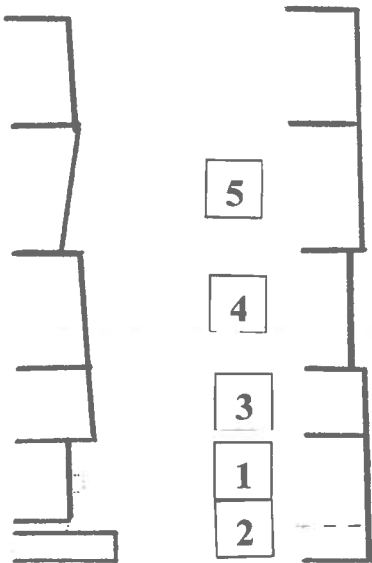
Herman Janssen

In het gemeentearchief van Baarle-Nassau vond ik een tekst die, gezien de leeftijd van een aantal getuigen, dateert van circa 1767 (voorl. inv.nr. 736, p.44): een memorie van de schepenen naar aanleiding van een klacht tegen Hendrik Corstiaanse, eigenaar van het huis 'Ste Bastiaan'. Vergelijkend onderzoek maakte duidelijk dat deze woning, wellicht het schutterslokaal van de plaatselijke Sint-Sebastiaansgilde, zich situeerde aan de westkant van de Singel. Op dezelfde plaats bevindt zich thans het woonhuis en de rookwarenhandel van de fam. Loots (Singel 20). Op onderstaand plannetje uit 1832 gaf ik dit pand de nummers 1 en 2.

Hendrik Corstiaanse herbouwde en vergrootte Ste Bastiaan na een brand die bovendien tenminste vier aanpalende huizen aan de westzijde van de Singel in de as legde. Maar liefst acht voet sprong de nieuwe voorgevel op de straat in. Hendrik maakte zich ook meester van het gedeelte van de voorgevel tot aan de lindebomen toe: hij parkeerde daar zijn kar of stapelde er hout weg. Vooral op zondagen leidde dit tot hinder omdat de mensen amper de kerk en het kerkhof konden bereiken.

De schepenen stelden vast dat steeds meer ingezetenen door het graven van grachten of het planten van heggen en bomen zich clandestien een gedeelte van de openbare weg toe-eigenden. Daarbij werd verwezen naar de wegen ‘omtrent de kerk, van de kerk naar Loveren, Loveren zelf, van de kerk naar Turnhout, Tommel, Gelstraat, Reth, van de kerk naar Oordel, Eykelenbosch en andere plaatsen’. Blijkbaar werd er in deze periode heel wat groen aangeplant in ons dorp. Getuigen werden opgeroepen om wat betreft de situatie aan de westkant van de Singel meer klaarheid te brengen.

Voor (links) en na (rechts) de brand

Hendrik Corstiaanse vertelde dat de nieuwe Ste Bastiaan werd opgericht op de plaats van twee oude panden: de vroegere Ste Bastiaan van Adriaan Botermans (kaartnummer 1) en het aanpalende huisje dat eertijds toebehoorde aan de weduwe Stappers (kaartnr. 2). Voor de brand was er tussen beide huizen een gang, afgesloten met een hekje. De gang leidde naar de waterput, die ook na de heropbouw dienst bleef doen. Het huisje van Stappers werd omtrent drie of vier duimen binnen de oude fundamenteën heropgebouwd en

ingebruik genomen als huurkamer. Het had een eigen ingang. Op dat moment was Joost Luyten de huurder.

De gevellijn van de oude Ste Bastiaan (kaartnr. 1) werd vervolgens gelijkgetrokken met die van het heropgerichte huisje van Stappers (kaartnr. 2): Hendrik Corstiaanse bekende dat hij toen maar liefst acht voet van de openbare weg had ingenomen. De kelder van de oude Ste Bastiaan werd destijds verlicht door middel van een keldergat aan de straat. De keldermuur bevond zich dus precies op de perceelsgrens. De totale gevellingte van het nieuwe pand bedroeg 35 voet, wat ongeveer overeenkomt met die van het huidige pand Loots.

Voor het huis Ste Bastiaan hadden sinds mensenheugenis nooit bomen gestaan. Hendrik zelf plantte er linden, te weten van de hoek aan de noordzijde van Ste Bastiaan tot aan de hoek van de ingang van het kerkhof. De afstand van de bomen tot aan de voorgevel bedroeg ruim veertien voet.

Naast Ste Bastiaan stond het huis van Jan Van Lier, thans 'de Pungelaer' (Singel 18, kaartnr. 3). Na de brand werd dit huis op de oude fundamenten heropgericht. Aldegonda en Elisabeth Van Lier waren belangrijke getuigen. Allegonda was 70 jaar oud (°Baarle 31 mei 1797). Elisabeth, weduwe van Cornelis Weemers (uit Brecht) was omtrent 66 à 67 jaar (°Baarle 29 juni 1699). Beiden waren zusters van de huidige eigenaar en hun ouders hadden vele jaren in het pand gewoond. In 1754 was hun moeder (Joanna Simonis van Reuth) er op 98,5 jarige leeftijd overleden. Vader (Adrianus van Lier) stierf er toen hij 84 jaar oud was. Ook de grootouders Van Lier woonden al in dat pand: grootvader kocht het van zijn zuster.

Aldegonda had bijna altijd bij haar ouders verbleven. Na het overlijden van haar moeder woonde zij nog een half jaar in het pand. Elisabeth op haar beurt was tot aan haar huwelijk bij haar ouders blijven wonen.

Nooit hadden zij bomen voor hun huis weten staan, noch voor het huis Ste Bastiaan (kaartnr. 1 en 2). Nooit hadden zij hun ouders horen zeggen dat er bomen hadden gestaan.

Naast de familie Van Lier woonde Jan Peter Jansen, in het huidige pand 'De Pannekoekenbakker' (Singel 16, kaartnr. 4). De fameuze brand teisterde ook zijn woning en het huis werd heropgebouwd omtrent twee voeten binnen de oude fundamenteën, die egaal hadden gestaan met de voorgevel toebehorend aan Jan Van Lier (kaartnr. 3).

Adriaan van Hoijdonk (huurder of medebewoner?) en Jan Peter Jansen plantten een boompje aan de Singel, eerst op eigen grond vlak voor het huis. Jan Van Lier echter verzocht hen om de boom verder op de straat te planten, wat korte tijd later ook geschiedde: zo kwamen alle bomen op een gelijke lijn te staan.

Hetvolgende pand, thans 'Bruna' en 'Linda Mode' (Singel 14, kaartnr. 5), hoorde toe aan Mercelis Marcelis. Bij de heropbouw werd ervoor gezorgd dat de hoek ervan twee voet op de Singel insprong, zodat het gemakkelijker werd om in en uit het turfhuis te rijden.

Zo had iedereen wel zijn reden om een stuk van de openbare weg, in dit geval van de Singel, in te palmen. De schepenen tilden er blijkbaar niet al te zwaar aan: zij gaven toe dat de bomen waarschijnlijk werden geplant 'sonder daar op te zijn gereflecteerd'. Ons maakt deze tekst duidelijk dat de westkant van de Singel tijdens de tweede helft van de 18de eeuw nagenoeg een strakke gevellijn kreeg. Bijna de gehele rij immers diende te worden herbouwd na een grote brand die kort voor 1767 de Singel teisterde.

Brandden er toen nog meer gebouwen af? Bleven omliggende gebouwen als de kerk, het raadhuis en Den Engel gespaard? Bijkomend onderzoek zal duidelijkheid moeten brengen.

In ieder geval kon opnieuw een oude herbergnaam aan de Singel worden gelokaliseerd. In 'De Noordelijke Singelpanden (p.25)', een uitgave van de Rabobank Baarle-Nassau e.o. in samenwerking met onze heemkundekring, kon ik reeds de precieze ligging van Den Keyser, De Lelie en De Witte Acker achterhalen.

Bovendien weten we nu dat de linden die in april 1993 tijdens de reconstructie van de Singel werden geroid, dateren van kort voor 1767, wat prima overeenkomt met de gemaakte schatting in het voornoemde boek (p.17). Ze werden overigens niet aangeplant door de gemeente Baarle-Nassau, maar verschenen in het straatbeeld op een clandestiene wijze. De bewoners aan de westkant van de Singel namen daartoe het initiatief. Wellicht verhinderde de zojuist besproken memorie, opgesteld door de schepenen, in eerste instantie de komst van lindebomen aan de oostkant van de Singel: die werden immers pas na 1836 aangeplant.

za 18 maart 2000 (10-13u):
Studie-ochtend Heemkunde en Genealogie
thema: 'landverhuizers'
zaal Boerke Mutsaers te Tilburg
org. Stichting Brabants Heem, kostprijs f 15,- p.p.
Aanmelden bij Frank Wierckx, H.W. Mesdaglaan 15,
1394 GC Nederhorst den Berg.

Broeder Stanislas De Greef

Hopman en nog veel meer

Antoon van Tuijl

Het deed me goed dat in de fraai opgezette tentoonstelling 'De Verdwenen Groep' een ruime plaats gereserveerd was voor Broeder Stanislas. Zijn veelzijdigheid kwam goed tot zijn recht. Voor mij is Broeder Stanislas een leermeester, voorbeeld en vriend geweest. Ik bewaar goede herinneringen aan hem. Naar aanleiding van de verkennerstentoonstelling besteed ik graag nog even aandacht aan zijn persoon en zijn werk in Baarle.

Levensschets

Jacobus de Greef werd op 25 september 1919 geboren te Eindhoven-Woensel als zoon van Wilhelmus de Greef en Justina van de Ven. Na zijn lagereschoolperiode (basisschool) verliet hij het ouderlijke huis en kwam naar het Juvenaat van de Broeders van de Christelijke Scholen in Baarle-Nassau. Dat Juvenaat was een soort Mulo-opleiding. Alle leerlingen waren intern en bereidden zich voor op toetreding tot de kloostercongregatie van De La Salle. School en internaat waren gevestigd in de grote gebouwen aan de Pastoor de Katerstraat.

In 1936 verhuisde Jac de Greef tijdelijk naar Groot-Bijgaarden bij Brussel. Daar hadden de Nederlandse en Vlaamse broeders gezamenlijk hun Noviciaat (directe voorbereiding op het kloosterleven). Op 7 september van dat jaar ontving hij het kloosterkleed (een eenvoudige zwarte toog met witte bef, geïnspireerd op de priesterdracht uit het Frankrijk van de zeventiende eeuw). Als kloosternaam koos hij Broeder Stanislas Joannes.

In 1937 keerde hij terug naar Baarle om zijn onderwijzersopleiding te beginnen aan de toenmalige Kweekschool. Die was gevestigd in wat nu

de bibliotheek is. Na een paar perioden met tijdelijke geloften, verbond hij zich op 11 augustus 1944 voor zijn leven aan de Congregatie van De La Salle door het uitspreken van zijn Eeuwige Professie.

Zijn creatieve aanleg resulteerde in een tijdsbestek van een paar jaar in onderwijsbevoegdheden voor handvaardigheid, tekenen en calligrafie. Broeder Stanislas werd door zijn oversten naar verschillende plaatsen en werkterreinen gezonden. Dat waren achtereenvolgens: Den Haag (voogdij- en opvoedingstehuis), Baarle-Nassau (leraar aan Mulo en Kweekschool), opnieuw Den Haag, terug in Baarle aan de Kweekschool, Heesch (leraar aan V.G.L.O.-school en Mulo, later Mavo).

In september 1980 werd hij ziek. Met ernstige verlammingverschijnselen werd hij opgenomen in Verpleeghuis 'Cunera' te Heeswijk. De artsen stonden machteloos aan zijn bed. Er werden voorbereidingen getroffen voor zijn afscheid van deze wereld! Broeder Stanislas was een man met een eerlijke eenvoudige geloofshouding. Van daaruit hield hij vertrouwen. Hij genas, kon weer lopen, autorijden, schilderen, fotograferen... Hij leefde meer dan voluit!

Twee jaar verbleef hij bij zijn medebroeders in Roermond. Eind 1983 nam hij zijn interk in 'Mariahof', een kloosterbejaardenoord in Tilburg, op het terrein van wat eerst Piusoord en nu Amarant geworden is. Op 29 maart 1992 werd hij getroffen door een hersenbloeding, waaraan hij precies een maand later overleed. Zijn lichaam keerde terug naar Eindhoven-Woensel.

Talenten

Op 1 november 1952 - ik was net een paar blauwe maandagen op het Juvenaat - zat ik met alle bewoners van dat grote klooster aan de Katerstraat in de splinternieuwe aula. Die was de vorige dag door Rector Koenraadt ingezegend. Nu was het de feestavond van de

ingebruikname. Deze zaal was voorzien van een goed geoutilleerd toneelpodium. Ik staarde vol spanning naar het dieprode velours van het toneelgordijn (geschonken door de Kerkebuurt). Langzaam doofde het zaallicht. Nog langzamer schoof het gordijn open... Ik keek mijn ogen uit! Een dorpsjongetje, weinig gewend, keek van de ene minuut op de andere naar een suggestieve wereld van Broeder Stanislas. De broeders speelden een ontzettend leuk stuk. Maar al hadden ze dat niet gedaan, dan nog had ik best onverminderd geboeid twee uur naar de decors willen kijken.

Dit was mijn eerste kennismaking met de creatieve begaafdheden van Broeder Stanislas. Hoeveel decors heb ik nog van hem mogen bewonderen of later samen met hem gemaakt. Steeds veranderden lappen jute of flappen karton in totaal nieuwe werelden. Het grimeerwerk bij de toneelstukken deed hij ook. Meestal volgde hij een aantal repetities om zich een beeld te vormen van de karakters in het stuk. Dan maakte hij soms schetsen: zó moet dit personage eruit zien. Of hij bereidde zich voor met naslagwerken en kunstboeken om een juiste typering te vinden. Bij toneeluitvoeringen hoorde vooraf een programma. Dat maakte Broeder Stanislas. Altijd in zijn vlotte stijl. Zo'n programma is tussen honderd andere altijd direct herkenbaar.

Vanaf 1955 kreeg ik les van Broeder Stanislas. Helemaal boven in het gebouw zaten we. Twee-en-zeventig treden hoog. Goed beschouwd werden dat de eerste echte, goed gestructureerde tekenlessen die ik ooit kreeg. Kunt u zich voorstellen met hoeveel genoegen ik een paar keer per week al die trappen opvloog!?

Het waren misschien niet de meest moderne lessen die Broeder Stanislas toen gaf, maar hij was er zich wel van bewust, dat hij onderwijzers opleidde. Hij leerde ons een fantasietekening te maken bij een sprookje of een verhaal. Of een verklarende schets voor een geschiedenis- of aardrijkskundeles.

Hij leerde ons een sierschrift. Ik weet zeker dat door heel Nederland jarenlang talloze schoolborden, schoolfolders en programma's voor schoolactiviteiten opgesmukt zijn met het zogenaamde rondschrift wat Broeder Stanislas ons met een speciale pen leerde schrijven. Zelf calligrafeerde hij stapels diploma's, getuigschriften en oorkondes.

Broeder Stanislas had hart voor de vakken die hij gaf. Ook in die zin betekende hij als voorbeeld veel voor een aantal generatiës onderwijzers. Hij streefde er niet naar om van kwekelingen kunstenaars te maken. Hij gaf hen wel de vaardigheid mee om het tekenen, het schrijven en de handvaardigheid te kunnen gebruiken in het onderwijs.

Over zijn portretkunst kan ik kort zijn. U hebt zelf op de verkennertentoonstelling voorbeelden kunnen zien van de trefzekerheid waarmee hij uiterlijk en karakters van zijn personages kon weergeven. Getekend met pen of potlood, uitgevoerd in aquarel of olieverf, of steendruk of lino­sede... alles kon bij hem!

Verkennerij

Zijn activiteiten voor de verkennerstroep De La Salle in Baarle heb ik alleen vanuit de zijlijn kunnen volgen. Maar ik weet nog wel dat hij er vaak mee bezig was. Regelmatig zagen we op de eerder genoemde zolder hoe hij werkte aan affiches, borden, platen, tam-tam's, enz.

Eén ding is mij altijd duidelijk geweest: zolang Broeder Stanislas leiding gaf aan de verkennerij van Baarle, bleef het niet bij pionieren, tenten bouwen, speurtochten houden en niet-te-eten-brouwsels koken in de bossen. Hij maakte er meer van. Véél meer! Verkennerij De La Salle vormde een groep jeugd die gonsde van sociale, culturele, recreatieve, godsdienstige en ook nog Baden Powel-achtige activiteiten. Welke verkennerstroep had zo'n fraai hoofdkwartier, een eigen drumband, een toneelclub, eigen ouder- en donateursavonden? Het was verkennerij met een paar dikke plussen. Het is toch geen wonder dat de goede herinneringen bij zoveel oud-leden heel sterk aanwezig zijn. Volgens mij zag de oude St.-Jean-Baptist De La Salle (die rond 1680 zijn broederschap stichtte) dit stuk jeugdwerk helemaal zitten. Broeder Stanislas was dan ook een echte Lassalliaan!

Bij de opening van tentoonstelling 'De Verdwenen Groep' werd het woord 'verdwenen' nogal sterk betreurd. Je hoorde hier en daar de wens van heroprichting... Dat lijkt mij niet reëel. Verkennerij Baarle paste bij de tijd waarin zij bestond en bij de mensen die het waarmaakten. Dat valt niet terug te halen.

Laten we bovendien niet vergeten dat we een goed werkend 'Jeugdwerk Baarle' in de plaats kregen. Aardig om te vermelden is, dat de opzet daarvan mede tot stand gebracht werd door een medebroeder van Broeder Stanislas (Broeder Damiaan Jan Wijnen). Met vergelijkbare inzet en inspiratie wordt al vanaf 1947 tot op de dag van vandaag onafgebroken kwaliteitswerk geleverd voor grote groepen Baarlese jeugd. (Ik hoor De La Salle al roepen: 'Ga door mensen, ga door!')

Tot slot

Nog even terug naar Broeder Stanislas. Hier voor me ligt de tekst van de toespraak die Broeder Overste hield bij zijn uitvaart. Twee citaten:

- 'Hij was een ijverige harde werker. Was met hart en ziel docent. Had veel hart voor de jeugd en werd erg gewaardeerd door jong en oud...'

- 'Wat ons bij Broeder Stanislas het meest opviel, was zijn onopvallend zijn. En dat siert hem. Hij was een man van weinig woorden. Bij de aanvang van zijn kloosterleven heeft hij zijn keuze gemaakt. Consequent heeft hij daaraan vastgehouden.'

Kom ze maar eens tegen, zulke mensen. Ze gaan nooit weg uit je herinnering...

za 01 (11-18u) en zon 02 april 2000 (10-17u):
Tiende geschiedkundige boekenbeurs voor Vlaanderen
(archeologie, familiekunde, geschiedenis, heemkunde)
Sint-Pietersabdij Gent

Een schot weerklonk op een zondagmorgen

Piet van der Flaas

Het was zondag 25 februari 1945, nog geen half jaar na de bevrijding. Ik kwam net uit de kerk waar ik de mis had bijgewoond en wilde de staldeur open doen om de fiets te stallen. Uit de richting van de Ulicootseweg weerklonken eerst zes zeer korte knallen, gevolgd door een schot dat heel anders klonk. Het was alsof er iets in mijn binnenste zei: 'Piet, daar is iets zeer ernstigs gebeurd!' Ik liep dan ook zo snel mijn benen me konden dragen in de richting waar de schoten waren gevallen. Dwars door ons bos waar nog veel dennenbomen door zware Poolse tanks waren omvergereden, door bomkraters en over schuttersputjes heenspringende, de Oude Bredasebaan en Klaasensheide over. Ik kwam ongeveer op de plaats uit waar zich het drama had afgespeeld.

Langs het karrenspoor waar vroeger de familie Mathijssen woonde en dat bij Olieslagers uitkwam op de Goorweg, circa vijftien meter in Rubbensmast, lag zwaargewond vooroverliggend Jan Vissers. Een haas lag dichtbij de neergeschotene. Jan was een boerenzoon en woonde aan de Ulicootseweg. In 1938 was hun boerderij afgebrand en ze hadden een mooi, voor die tijd zeer modern bedrijf heropgebouwd. Ik kende deze man persoonlijk vrij goed: voor de oorlog was hij drijver bij de jagers die ook bij ons de jacht beoefenden.

Ik mocht ooit ook wel eens mede drijven. Er werd dan regelmatig een pauze ingelast, wat gegeten en gedronken en zo kende ik de jagers en drijvers zeer goed. Het waren heel weidelijke jagers, die het wild een kans gaven. Wanneer ze een konijn op zeer korte afstand zagen zitten, gooiden ze met een stuk hout om het op te jagen en pas dan schoten ze.

Een zoon van Mathijssen, die net als ik op de schoten was afgekomen, zat op zijn knieën in het mos bij de zwaargewonde. Ook twee politiemannen, wachtmeester Broekhuizen uit Ulicoten en een hulp-politieman met een band om zijn arm, stonden er verslagen bij. Broekhuizen had een Duits geweer vast. Met dit geweer was het schot gelost, de kogel afgevuurd die een einde maakte aan het leven van Jan Vissers. Vrij kort na elkaar kwamen zowel de dokter als de pastoor om hulp te verlenen. De dokter schudde het hoofd, als wilde hij daarmee zeggen: er is geen hoop meer! De pastoor gaf Vissers de absolutie. Het lichaam strekte zich en uitte een diepe zucht. Bloed gulpte over de bosgrond. Zijn hoofd knakte achterover en zo stierf de vrijgezel temidden van het Baarlese natuurschoon.

Jan Vissers was samen met de gebroeders O. met een lange hond op jacht geweest, wat ze wel meer deden. Niet zozeer om het wild, dan wel om zich te vermaken. Er was in die tijd weinig te doen. De politiemannen had daar lucht van gekregen en betrapten hen op heterdaad. Ze stonden op de Fransebaan, riepen: 'Halt, blijven staan!' Maar de boerenzoons muisden ervanonder. Broekhuizen schoot eerst zijn revolver leeg, rukte toen het geweer uit de handen van de verbouwereerde hulppolitieman en schoot op het gebukte lichaam van Vissers. Het was een buikschot, wat bijna altijd dodelijk is.

De dokter nam wachtmeester Broekhuizen bij de arm en leidde hem een eindje mee buiten gehoorsafstand. Er onstond een gesprek dat ontaarde in een zeer heftige discussie. Wij stonden beduusd bij het inmiddels ontzielde lichaam van Vissers. We konden het geen van allen bevatten. Het was zo onwerkelijk! Ik wreef dan ook door mijn ogen om te zien of dit geen hallucinatie was. Maar nee, dit was de werkelijkheid!

Inmiddels waren er al meer mensen op de plek des onheils gearriveerd. Na al deze ellende en miserie ging ik weer naar huis op aan. Allerlei gedachten tolden door mijn hoofd en opeens moest ik de inhoud van mijn maag overgeven. Ik had me nog nooit van mijn leven zo beroerd gevoeld. We hadden al dagenlang slecht geslapen. De Duitse vergeldingswapens, de V1's, kwamen 's nachts met tientallen overgevlogen en hielden U uit de zo broodnodige rust.

Heel de omgeving herinnerde nog aan de zware gevechten die hier tussen Polen en Nederlandse SS-ers hadden plaatsgevonden. Opeens werd ik opgeschrikt door een keiler (een wild varken), waarschijnlijk op de loop gegaan voor de hevige gevechten in het Reichswald. Ze werden later zelfs opgemerkt in Zeeuws-Vlaanderen. Ze waren dikwijls getroffen door een kogel of een scherf en dat maakte hun humeur er niet beter op. Ik ging er dan ook met een grote boog omheen en liet 'm luid knorrende fourageren.

De zon, die eindelijk kans had gezien door de bewolking heen te breken, fleurde de natuur nog enigszins op. Ik ging langs de plaats waar naast een bomkrater een jonge Poolse motorordonnans zijn leven had gegeven voor onze vrijheid. Er lagen nog opengescheurde verbandpakjes die men gebruikt had in een poging om hem het leven te redden. De motor die daar gelegen had, een Royal Enfield, was inmiddels opgehaald en brokstukken van het verhakelde lichaam waren door mij in november al ondergespit. De resten lagen bij de Oude Bredesebaan en waren medio december geborgen.

Eindelijk belandde ik thuis en vertelde over de schietpartij en de gruwelijke gevolgen die ze had gehad voor de familie Vissers. Mijn vader, die me eerst niet wou geloven, was een zeer goede man. Maar hij was ook een driftkikker. Hij wou met alle geweld ernaartoe, maar werd door mijn moeder, die zich voor de deur geposteerd had, tegengehouden. ‘Over een paar uur dan moogde gij gaan,’ zei ze.

Als door een magneet aangetrokken, ben ik ‘s middags nog eens poolshoogte wezen nemen. Het wemelde ervan politiemannen en gerechtsdienaars uit Breda. Het bos was afgezet met witte linten. Broekhuizen moest voordoen hoe dit alles had kunnen gebeuren. Vanuit het publiek werd flink gemord en geroepen: ‘moordenaar’ en allerlei verwensingen. Hij werd dan ook door een groot aantal politiemensen omringd en met gebogen hoofd was ‘t voor hem spitsroeden lopen.

De begrafenis van Jan Vissers was zeer indrukwekkend. Veel mensen betuigden door hun aanwezigheid hoe ze begaan waren met het noodlot dat deze brave mensen had getroffen. Op de plaats van het gebeurde plaatste men tegen een boom een houten kruisje. Telkens wanneer ik er in de buurt kom, sta ik even stil en herdenk hem: die stille goeie Jan.

De onverwachte dood van deze 35-jarige vrijgezel had nog allerlei perikelen. Onmiddellijk na de bekendwording van zijn dood gingen

allerlei mensen per fiets of te voet naar de bossen waar zich dit gruwelijke drama had afgespeeld. Deze mensenmenigte had niet in de gaten dat in deze bossen zich nog tal van mijnen en granaten bevonden. Tot het gerecht van Breda ter plaatse afstapte om zich te vergewissen wat zich hier had afgespeeld. De omstandigheden waren ook niet zodanig om er trots op te zijn. Sommige mensen morden dan ook luidop: ‘Waarom zijn wij in Godsnaam bevrijd, wat ten koste ging van zoveel jonge levens! Alles zou toch anders en beter worden?’ Als boze blikken hadden kunnen doden, was wachtmeester Broekhuizen geen lang leven meer beschoren. Op het moment van dit tragische gebeuren was hij woonachtig in Ulicoten. Hij werd voorlopig geschorst en enkele weken later overgeplaatst naar elders.

Ik heb hier een bidprentje van de heer Johannes Vissers voor me liggen. De tekst is zeer neutraal geschreven. De gebroeders O., zijn maatjes, werden veroordeeld tot een geldboete. Ze hebben die echter niet betaald en hebben de plaatsvervangende hechtenis uitgezeten in Breda. De boom die voorzien was van een houten kruisje, is verdwenen. Ik heb deze plek laatst nog eens bezocht en weet zeker dat ik op de plaats stond waar Jan Vissers zijn laatste ademtocht heeft gelaten. Dat hij moge rusten in vrede.

Aon de praot mee (2)... Zr. Dona

'Moeder' van veel Baarlenaren

Dré Moors

Wie is Zr. Dona

Zr. Diny Dona, bekend bij zeer veel Baarlenaren vanwege de door haar uitgeoefende functie van wijkverpleegkundige, werd 67 jaar geleden geboren in Vugt. Haar moeder schonk ook het leven aan twee jongens. Als kind groeide ze op in de crisis- en oorlogsjaren. Na haar opleiding en enkele werkverbanden (o.a. in Eindhoven), kwam ze in 1960 naar Baarle-Nassau. Vol overgave was zij wijkverpleegkundige tot in het jaar 1989. Toen werd ze vanwege gezondheidsproblemen afgekeurd.

Praten met deze markante vrouw is geen probleem. Ze weet van geen ophouden meer! Bij de aanvang van het gesprek zet ze een bakske thee. Ondertussen staat haar 'kwebbel' niet stil en duurt het een hele poos voor het kokend water op het theezakje wordt gegoten.

Maar als de thee is ingeschonken, ben ik zo gefascineerd door haar verhaal, dat ik mijn thee vergeet op te drinken. En Diny zit bijna twee uur lang met een sigaret in de ene en een aansteker in de andere hand... Rook van de sigaret heb ik in die tijd niet gezien!

Opgegroeid in de crisis- en oorlogsjaren

‘Als kind waar ik al unne grote flapuit. En det is nog zo. Iedereen wit daormee wat ie aon mij hee. In de oorlogsjaren schimpte ik tegen de Duitsers die Joden afvoerden naar de concentratiekampen en ze op straat sloegen of schupten. Kunde wel?, riep ik dan. Ons moeder riep mij dan rap naar binnen, bang as ze waar det ze mij ook iets zouden doen. Mar die NSB-ers, die waren eigenlijk nog veul erger as die Duitsers’, besluit ze met vuurkooltjes in haar ogen.

In die crisis- en oorlogsjaren was het geen vetpot. Ze stroopte samen met haar vader de boeren af om aan eten te komen. Moeder naaide al haar kleren. ‘Ik stond er altijd netjes op. Mar wa wilde. Als ik uit school kwaam, gingen de schoolkleren uit en de speulkleren aon’.

Dat ze verpleegster zou worden, zat er kennelijk al vroeg in. ‘As kind waar ik al poppengek. Ik knipte dan bijvoorbeeld de armen van de poppen open en verzorgde die dan weer met pleisters, e.d. En mee unne stopnaald gaf ik de poppen ook wel us een spuitje’.

‘Wist jij al vroeg waar de kindjes vandaan kwamen?’, vraag ik haar. Zo’n vraag roept onmiddellijk een reactie bij haar op. ‘Bij mij in de buurt waar un moeder die jaor op jaor een kindje kreeg. Mijn vriendinnetjes zeiden dan: det komt van het pap eten. Maar wij eten thuis óók dagelijks pap en bij ons gebeurt er niks!’, pareerde Diny toen. Haar moeder waar ze op af stapte was wat realistischer. ‘Er komt iets héél kleins van vader en moeder bij mekaor. Zo klein det ge det mee ut blote oog nie kunt zien en het groeit onder ut hart van moeder.’ Later hoorde ze van meiden in de buurt hoe ‘het kot precies in elkaor staak’.

Haar opleidingstijd

Haar opleiding tot verpleegkundige A volgde zij in Eindhoven. Haar opleiding B beginjaren '50 in inrichting Voorburg in Vugt. Die tijd heeft haar heel erg gevormd. 'In Voorburg werden drugs- en alcohol-verslaafden 'verpleegd', waren krankzinnigen opgenomen, maar ook mensen met ziekten als bij voorbeeld Epilepsie en Parkison. De Zusters van Barmhartigheid uit Ronse in België waren er de baos. En streng as ze waren! De mannelijke en vrouwelijke verplegers werden strikt gescheiden. Naor mannen kijken was ten strengste verboden. Dede dat, dan konde eruit'.

Diny was in Voorburg intern. Twee middagen per week kreeg ze theorieles. De rest was praktisch. 'Waren er toen al drugsverslaafden?', vraag ik haar. 'Nou en of! Det waren trouwens mistal doktoren en apothekersassistenten. Die kosse er op der werk gemakkelijk aon komen! De verslaafden werden in un isoleercel gegoooid, waarin het stale bed aon de betonvloer waar vastgeklonken. Ze kregen af en toe wat te eten en te drinken en hadden soms een gesprekje met de psychiater. En 'n methadonnetje om te ontwennen as tegenwoordig waar er nie bij!!'.

De beginjaren in Baarle-Nassau

In 1960 solliciteert ze bij het Wit-Gele Kruis in Baarle-Nassau en wordt aangenomen. 'Ik wies nog nie waor Baol laag. Ik kwam in urste instantie veur drie maanden. Burgemeester de Grauw, vurzitter van het bestuur, vroeg binnen die drie maanden al of ik wilde blijven. Ik heb toen ja gezegd. De urste acht jaoren waren nie gemakkelijk. Ik zat toen op een kamertje boven de brandweergarage. Julia Loots deed er de Belze kinderen. Ik de Hollandse zuigelingen en het kleuterbureau. Liza Koyen waar de kraamverzorgster. As Liza vrij waar of ziek, hielp ik bij de geboorten. Na acht jaor vechten kregen wij het vur mekaar: er kwam un nieuw gebouw aan de Rector van de Broekstraat. Naast de zorg voor de zuigelingen en kleuters deed ik ook de ziekenverpleging, zorg voor aanstaande moeders, bejaardenzorg en terminale zorg.'

'Ik waar bijna 24 uur per dag in de weer. De urste twee jaor op m'n NSU-brommertje, daarna met m'n autootje. Ik deed dan een ochtend-, middag- en avondronde. We han un goed bestuur. Dré van Kuijk zat er ook in. Die kos alles veur mekaar boksen. Ik vroeg hem wel uns: 'Dré, hoe krijde gij det veur mekaor?' En Dré zee dan: 'det motte nie vraoge'. Ikke: 'da's waor, dan kan ik ok niks verraoien!'

Het verzorgen van 'haar' kinderen

Heel smeugig vertelt ze over het grootste wonder ter wereld: het moment waarop een kind wordt geboren. 'As un kind geboren waar en ik had het in m'n armen, wies ik al wet vur een kind het later zou worre. Eentje met veul huidvet wier later un kind det graag vies waar en vuile kleren droeg. Kinderen die op een bepaolde manier krijsten na de geboorte wiere later lastige en dwarsliggende kinderen. Waren ze meteen na de geboorte ontspannen, dan wiere het later lieve kinderen'. De pasgeborenen groeiden op. Met grote regelmaat kwamen de moeders met hun kroost naar de brandweergarage of later het Wit-Gele Kruisgebouw.

De weegschaal nam daar een centrale plaats in, zoals heel veel Baarlese moeders zich zullen herinneren. Soms moest ze bij de wat grotere kleuters bijvoorbeeld hun brand- en andere wonden verzorgen. 'Ik gaf ze dan toverballen en liet ze raaien welke kleur ze telkens aannamen.' 'Hoezo?' vraag ik. 'Dan kosse ze nie janken' en Diny lacht zich een deuk.

'Pas geleden nog zag ik unne man van veur aan in de dertig met z'n kinderen voor de C 1000 staan. Ik kreeg van hem een zakske mee toverballen. 'Die hedde nog van mèn tegoed van vruger', aldus de vader.'

Toen ze jong was, wilde ze graag trouwen. Op het moment dat haar trouwjurk al klaar hing, werd haar vriend doodgereden. Diny was toen begrijpelijk heel erg verdrietig. Een religieuze in het ziekenhuis waar ze toen werkte, bitste haar toe: 'Moet je daarvoor van je stokje gaan? Mannen, er zijn er geen hand van vol, maar wel een land van vol'. Later bitste Dinie de non toe: 'Gij zet zeker kloosterlinge geworre omda ge ginne vent kos krijgje! En kwaot det ze toen waar!'

'Gelukkig ben ik daarna jaren lang de rijkste moeder van Baol gewist. Ik had altij 400 tot 500 kinderen van nul tot vier jaar die ik één keer per maand zag en vast pakte. Geweldig toch!'

Ook sterven hoort bij het leven

'Achter op het Hollandse kerkhof stond 'n kotje van Jan Bierens, d'n grafdelver. Zonder licht en zonder water. Ik ben er ook 's nachts regelmatig gewist, bijvoorbeeld as er iemand waar doodgereden en ie geïdentificeerd mos worre. Ik hing dan in het pikkedonker munne jas over unne grafzerk. De politiemannen die er bij ware han wel ne grote waffel, mar bang da ze waren! Als het lijk wier vrijgegeven, werd het in het kotje gekist. Remie Meeuwesen van Loveren maakte mistal de kist. Pastoor Koen (Koenraads) war altijd kwaod as Remie mee zunne auto het kerkhof op ree.'

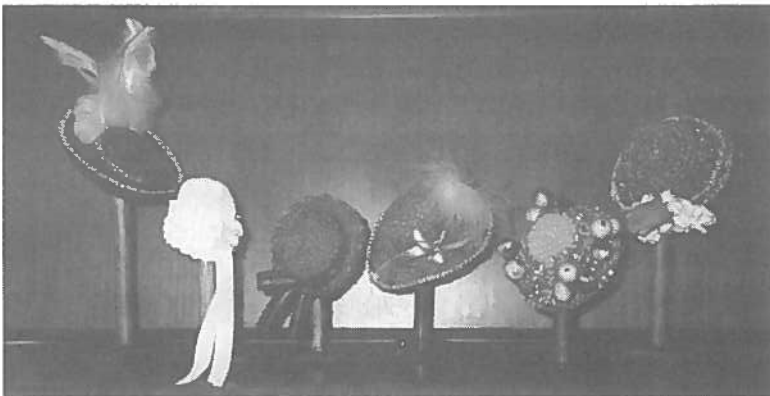
‘Koen mee zunne dikke buik en dikke paal van ‘n sigaar in zunne mond zee dan det ie bang waar det zun straotwerk kapot wier gereden. En ik zee dan: ‘Mar Koen toch, ge hoeft in de kerk mar twee keer te preken over kaaien en ge het er wir volop!’

Opvoeding van kinderen

‘Seks op TV, unne gruwel. Ik heb wel 1000 blote mannen gezien. Zet ze op un rij. Ze zijn allemaol hetzelfde! Ik snap nie det det bloot allemaol mar mag op TV. Dat is niet goed voor de opgroeiende kinderen. En geweld op TV. Kinderen zien det. Die denken dat het echt is. Bevatten nie dat iemand die in unne film wordt doodgeschoten, even later weer gewoon weg loopt. Ouders hebben ook ginne tijd meer. Geld en werk zijn veul belangrijker geworre. Veul zijn er materialistisch ingesteld. Veel moeders van tegenwoordig zouden eens moeten nadenken over een spreekwoord van vruger: al is een moeder nog zo erm, ze dekt toch werm.’

Hobby's

Verveelt Diny zich niet? ‘Absoluut niet. Ik heb twee hondjes die veul aandacht vragen: Roosje slokop en Mieke zeur. Ze zijn nu elf jaor oud. Komen uit hetzelfde nest. Daarbij heb ik een grote hobby. Van plastic winkeltassen maak ik hoedjes.

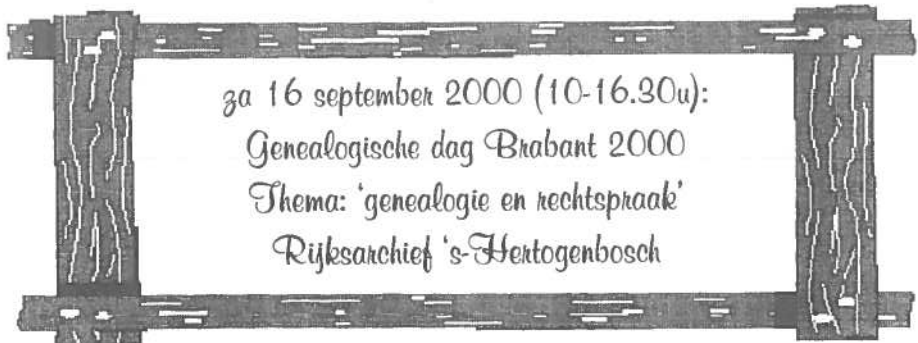

Ik vouw zo'n tas op een bepaalde manier en knip hem in reepjes. Met een haaknaald ga ik er daarna mee aan de slag. Na gemiddeld zo'n 60 uur prutsen is de plastic zak veranderd in een kleurrijk, creatief hoedje. Ik heb er nou zo'n 70. Ik heb ze un paar jaar geleeye bij de hobbybeurs van de Zonnebloem tentoongesteld en ik had toen best veul belangstelling', aldus Diny.

Toekomst

Kijkend naar de toekomst hoopt Zr. Dona nog een fijne tijd te kunnen doorbrengen, zonder al te veel lichamelijke klachten. 'En als je dood gaat?' vraag ik haar. 'Alle verpleegsters komen in de hemel, als er in de hel géén plaats meer is. Mar mokt oe gin zurge: de hel is al vol! Vol mee corrupte ambtenaren, politici en andere criminelen!!'

Eindelijk heeft Zr. Diny Dona tijd om haar sigaret aan te steken en dat gebeurt dan ook prompt. Dat heeft ze wel verdiend, vind ik. En ik drink ondertussen mijn koude thee op.

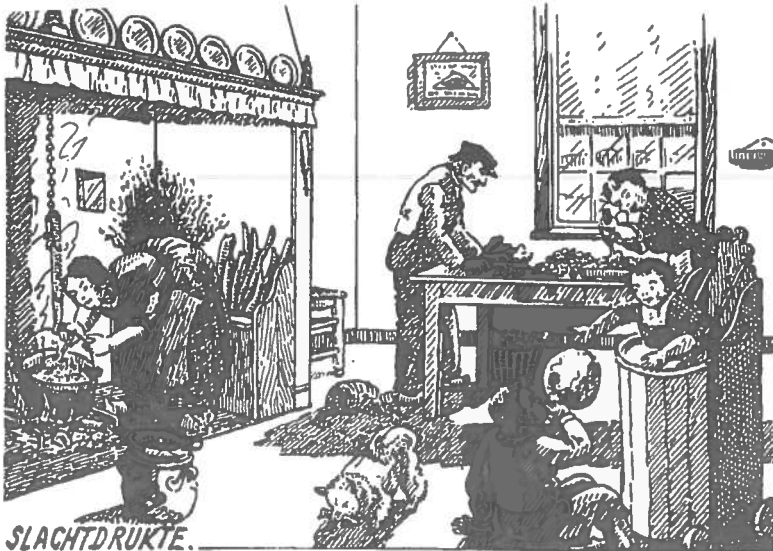

Recepten uit grootmoeders tijd (4)

Els Verbiest

Zwijntjeskermis

Ongeveer alles van dit dier kan gegeten worden. Het inzouten, drogen en roken van hammen zou afkomstig zijn uit Gallië of Germanië. In beide gebieden stond de ham hoog in aanzien. Op Gallische feesten kwam het eerste stuk van de ham toe aan de dapperste krijger die aanwezig was. Op leven en dood werd gevochten om die eer. Galliërs hadden er plezier in en de eetlust werd erdoor aangescherpt.

Er is ook een mooi, oud volksverhaal uit de Pyreneeën. Op verschillende plaatsen treft men er zoute bronnen aan. Op een dag donderde een dom zwijn in een bron en verdronk. Een paar weken later kwamen hongerige herders voorbij. Men merkte dat er iets in het water dreef. Het karkas werd opgevist en het vlees zag er nog min of meer eetbaar uit. Ze proefden ervan en vonden het nog lekker ook. Vooral de billen scoorden hoog in de herderlijke appreciatie. Op die manier werd dus het inzouten van ham geboren, volgens de Fransen.

De Romeinen waardeerden de Gallische hammen ten zeerste en voerden ze massaal in. Gallische spekslagers trokken naar Noord-Italië om ter plaatse de hammen te fabriceren, o.a. in Parma. Varkensvlees werd al vlug volksvoedsel bij uitstek, vooral de Middeleeuwen waren een zwijnachtige periode. In gans Europa liepen de zwijntjes vrij rond in de steden, wat leidde tot problemen. In 1368 werd te Bazogne een zeug veroordeeld door de rechtbank omdat ze een kind zou hebben gedood. Het beest werd gemarteld en vervolgens opgehangen aan de galg.

Beste beenhouwerskotelet

Voor vier personen: twee grote uien, een eetlepel bloem, 20 cl kippenbouillon, 20 cl droge witte wijn, 16 augurkjes in 't zuur, een eetlepel gehakte peterselie, vier dik gesneden varkenskoteletten, zwarte peper, zout, een klontje boter en een scheutje olijfolie.

Bereiding: versnijd de uien in grote stukken en laat ze uitzweten in wat boter op een zacht vuurtje. De uien mogen niet kleuren. We strooien wat bloem over de uien en gieten er de kippenbouillon en witte wijn bij. Nu goed roeren. Deze saus laten inkoken tot een licht gebonden sausje overblijft. Ondertussen versnijden we de augurkjes in plakjes en voegen ze bij de saus, peper en zout. Afwerken met gehakte peterselie. Het vlees ruim inpeperen en licht zouten. Boter en olijfolie samen verwarmen tot hazelnootkleur. We vlijen de koteletten de pan in en bakken ze op een matig vuurtje aan beide zijden zachtbruin. Bak ze niet volledig uit: binnenin is de kotelet heel lichtroze. Na het bakken het vlees enkele minuten laten rusten. Opdienen met de saus met ui en augurk.

Het fruit van de liefde

De geneesheren waren er van in de oudheid tot in het begin van de zeventiende eeuw van overtuigd gebleven dat vers fruit gevaarlijk was voor de gezondheid. Vroeger was vers fruit seizoengebonden, uitgezonderd appels.

Ook vijgen werden gedroogd en vonden gretige afnemers tijdens de vasten omdat ze zeer voedzaam zijn. Na Pasen had men geen boodschap meer aan vijgen, die te koop werden aangeboden: het waren vijgen na Pasen.

De vijg heeft een rijke geschiedenis. Ze gedijt welig in het hele Middellandse-Zeegebied. De filosoof Plato stelde dat vijgen het allerbeste voedsel waren voor atleten. Die atleten betraden trouwens naakt het strijdperk: 'gymnaste' betekent in het oud-grieks 'bloot'. Atheners hieven een uitvoerverbod op vijgen. Zo werd de vijg een geheim wapen dat niet in andere handen mocht komen.

Uit de Italiaanse Middeleeuwen komt volgende politiek-militaire geschiedenis. De bewoners van Milaan kwamen in opstand tegen het bewind van de Duitse keizer Barbarossa. Ze joegen de gevangengenomen vrouw van de keizer de stad uit, achterstevoren vastgebonden op een stokoude muilezel. De woedende Barbarossa bestormde de stad en legde de leiders een originele straf op: ze moesten met geboeide handen een vijg opeten, aangebracht net onder de staart van een muilezel. Wie weigerde, kreeg de doodstraf. Keizer Frederik Barbarossa is dus met recht de uitvinder van de muilezelvijg.

Appelschotel met restjes van koekjes

Voor acht personen: zure appels, suiker, kaneel, geraspte citroenschil, rum, frambozengelei, boter, resten van biscuit, macarons of bitterkoekjes, room of melk, vier eierdooiers.

Bereiding: schil de appels, boor ze uit en kook ze gaar. Vul de opening met een mengsel van suiker, kaneel, geraspte citroenschil en rum. Plaats de appels naast elkaar in een ovenschaal en vul de tussenruimten op met de gebroken koekjes en de gelei. Over dit alles stort men een saus gemaakt van de eierdooiers, de suiker en de melk of room. Laat het in de oven bij matige hitte lichtbruin worden. Smakelijk!

Werkgroep Kapel van Nijhoven (Sint-Salvator)

‘Devote cleyne Capellekens en huyskens’

Gerrit de Jong

Deze ‘devote en cleyne Capellekens en huyskens’ stonden langs de één kilometer lange route tussen de Sint-Remigiusparochiekerk (toen nog van beide Baarles) en de Sint-Salvatorkapel. Ze beeldden het lijden van de Verlosser uit, tot de kruisiging toe. Voor een deel waren dit ‘seer vuytnemende constige’, gesneden figuren (zeer uitzonderlijk kunstige figuren, waarschijnlijk uit hout gesneden). Deze omschrijving zal ook slaan op het kruisbeeld, later ‘de Onteerde Christus’ genoemd. Sinds de beeldenstorm van 3 juli 1648 wordt dit beeld bewaard in de Sint-Remigiuskerk. Het is er nu nog te bewonderen.

De ‘devote cleyne Capellekens en huyskens’ stonden er dus al in de 17de eeuw, maar zijn waarschijnlijk van nog oudere datum. Ze waren de voorlopers van de huidige kruisweg, die tot voor kort in het bedevaartpark (de bidtuin) van de Sint-Salvatorkapel stond. Enige tijd geleden is de kruisweg uit haar behuizing gehaald om nu dan eindelijk voortvarend te worden gerestaureerd en gerenoveerd.

Uit 1632 dateert een verzoekschrift, afkomstig van pastoor Laurentius Leppens van de Sint-Remigiuskerk en van de beide gemeentebesturen (Baarle-Hertog en Baarle-Nassau). Het werd gericht aan de bisschop van Antwerpen met het verzoek om maatregelen te nemen voor de verdere opbouw van ‘de schoone en heerlycke Capelle’, door hun voorouders gesticht ‘ter eeren van onssen Salichmaker’. Dit verzoekschrift maakt voor het eerst melding van de ‘devote cleyne Capellekens en huyskens’. Verder deelt dit rekwest mee dat al in de Middeleeuwen van heinde en verre bedevaarten naar Sint-Salvator trokken, speciaal op de vrijdagen in de vasten en op Tweede Paasdag: dat waren de zogenaamde ‘beganckenisdagen’.

Een begankenis is een godsdienstig, middeleeuws begrip en verwijst naar het begaan zijn met het lijden van Onze Heer Jezus Christus: waarschijnlijk de gang van de gelovigen van kruiswegstatie tot kruiswegstatie. Dit zou erop kunnen duiden, dat er reeds in de Middeleeuwen ‘devote cleyne Capellekens en huyskens’ stonden.

Uit de geschiedschrijving over en opgravingen bij de Sint-Salvator­kapel, de kapel ter ere van de Heilige Verlosser of Zaligmaker, maken we op dat er rond 700 na Christus (in de na-Karolingische Tijd) al een kerkje heeft gestaan met een christelijke begraafplaats. We hebben het hier dus over zeer oude grond en een rijke historie. Met recht staat er boven de ingang van de kapel een tekst uit de H. Schrift: ‘Wy handhaven het erfdeel onzer Vadersen’.

Volkomen terecht liet pastoor J.A. Vekemans van de parochie van Onze-Lieve-Vrouw-van-Altijddurende-Bijstand (pastoor in Baarle-Nassau van 1926 tot 1958), na de inwijding van de huidige Sint-Salvator­kapel op 29 september 1930 (gebouwd op de fundamente­nen van het kapel­koor uit 1648), ook de bid­tuin herinrichten. In het lom­merrijke park rondom de kapel verschenen door zijn toedoen veertien kruis­weg­sta­ties, vijftien kapelletjes voor­stellende de Vijftien Geheimen van de Rozenkrans (een geschenk van de Voet­gangers­bond van Scherpen­heuvel), zeven kapelletjes voor­stellende de Zeven Smarten van Maria, een Lourdes­grot en een Cal­varie­berg. Dit alles sloot geheel aan bij de middeleeu­wse devotie, aangevuld met een Mariaverering die tot in de jaren zestig van de afgelopen eeuw zeer sterk aanwezig was in Noord-Brabant (NL) en de Kempen (B).

In dagblad ‘De Stem’ van 17 september 1969 echter verscheen een noodkreet met betrekking tot de onverzorgde toestand van de Sint-Salvator­kapel. De toenmalige Baar­lese Bond voor Bejaarden (nu Bond voor Ouderen) nam vervolgens de verzorging van het bedevaart­park ter hand.

Naderhand zijn nog meer artikelen geschreven, bijvoorbeeld door pater dr. Eduard Loffeld. Hij stierf op 21 maart 1983 en vanwege zijn grote verdiensten voor de heemkunde in Baarle werd hij door 'Amalia' postuum tot erelid benoemd.

Herhaalde keren heeft men aangedrongen op restauratie en renovatie van de Sint-Salvatorkapel, in 1996 nog in 'Brabantse Monumenten Leven' (pagina's 42-43), een uitgave van de Stichting Zuidelijk Historisch Contact onder redactie van dr. Th.G.A. Hoogbergen en met fotografie van Olaf Smit. Na enkele noodzakelijke voorzieningen (zoals verwarming, licht en dakgoten) aan de kapel en een opknapbeurt van de calvarieberg in de bidtuin, is nu ook de restauratie van de kruisweg eindelijk van de grond gekomen.

Op 26 oktober 1999, nog net op de drempel van het vorige jaar, eeuw en millennium, werd werkgroep 'Kapel van Nijhoven (Sint-Salvator)' opgericht. De werkgroep begon met drie leden en is uitgroeid tot acht personen.

Eén en ander gebeurde met medeweten, interesse en goedkeuring van pastoor Maickel Prasing van de parochie van O.-L.-Vr.-van-Altijddurende-Bijstand van Baarle-Nassau. Er zijn inmiddels drie bijeenkomsten achter de rug en ieder werkgroeplid heeft zijn of haar taak: of het nu om restauratiewerken gaat, om hand- en spandiensten (ook niet onbelangrijk) of het maken van nieuwe kasten rondom de kruiswegstaties en alles wat daarbij hoort, iedereen draagt zijn of haar steentje bij.

De bijeenkomsten worden voortreffelijk geleid door Johan Staes, zelf ook lid van onze heemkundekring. Maar nu ik toch namen aan het noemen ben, mag ik de volgende personen zeker niet vergeten. Het zijn zij die voornamelijk de restauratie/renovatie-kar moeten trekken. In de eerste plaats is er Jes Seegers van Jes Seegers Beton uit Baarle-Nassau. Omdat zijn zaak in augustus 2000 precies 25 jaar bestaat, zal hij de betonnen omkastingen waarin de gerestaureerde en gerenoveerde kruiswegstaties geplaatst worden, als cadeau aan de Baarlese bevolking aanbieden. Deze nieuwe behuizingen van de veertien kruiswegstaties zien er heel solide uit en staan op een stevige voet die ongeveer 85 cm de grond ingaat. Zij kunnen jaren mee en zullen veel stormen trotseren.

Vervolgens vernoem ik Jan Seegers van Multimate uit Baarle-Nassau. In verband met het 25-jarig bestaan van zijn zaak in april vorig jaar, biedt hij de Baarlese bevolking als cadeau de houten mal voor het storten van het beton voor de nieuwe omkasting van de kruiswegstaties, het glas ervoor, de houten kozijnen waarin het glas geplaatst wordt en andere benodigheden voor de restauratie.

Beeldhouwer Constant Grooten uit Weelde-Statie, bij de Baarlenaren beter bekend als Stan Grooten, voert de restauratie en renovatie van de kruiswegstaties uit. Hij is enthousiast eraan begonnen. Stan Grooten is een oud-Baarlenaar en heeft nog een sterke band met Baarle. Hij woont immers op heel korte afstand van ons dorp. Voor hem is het een uitdaging en een eer om dit werk te mogen doen.

Stan vertelde dat de kruiswegstaties 16de-eeuwse voorstellingen zijn: echte kunstwerken. Van tijd tot tijd kreeg hij het bezoek van een van de leden van de werkgroep en dan vertelde hij vol vuur over de werkzaamheden. Tegelijkertijd vertelde hij ook over andere kunstzaken waarmee hij bezig was. Ik had het geluk om op zaterdagmiddag 22 januari 2000 een kijkje bij hem te nemen en werd er gastvrij ontvangen. Hij had net een kruiswegstatie geloofd, dus dat kwam goed uit: hij liet mij zien hoe de restauratie in zijn werk ging. Na het logen van een kruiswegstatie krabt hij met een scherp mes de loszittende gipsdelen eraf. Dan brengt hij jute aan op zwakke plekken of waar na ruim zestig jaar gaten zijn gevallen. Daarna maakt hij gips aan en begint het echte restauratiewerk. Soms moet hij een nieuw hoofd, hand of voet maken en met gips aanzetten.

We kunnen gerust zijn: Stan Grooten doet dit werk vakkundig, precies en met oog voor detail. Een echte kunstenaar dus. Na het restaureren, wat een echt monnikenwerk is, zet hij de kruiswegstatie in de grondverf en laat dit alles goed drogen.

Inmiddels zijn zo'n tien staties behandeld. Er volgen er nog vier. Die zijn er heel erg aan toe: ze hebben het meest van de weersinvloeden etc. geleden. Maar ik weet zeker dat Stan Grooten ze tiptop zal restaureren, zodat ze weer een lust voor het oog zullen worden. Na de eerste behandeling van alle kruiswegstaties zullen ze met gepaste lichte olieverf worden beschilderd. De aureolen (de kransen rond de hoofden van heilige figuren zoals Jezus Christus, Maria en Veronica) worden goud geschilderd. Kortom, er wordt hard gewerkt.

En er zal nog veel werk verricht moeten worden. Door bovengenoemde mensen, maar ook door andere leden van de werkgroep en niet te vergeten door alle werkers en werksters op de achtergrond. Hieronder bevinden zich ook leden van de buurtschap Nijhoven, die straks veel en goed werk zullen verrichten bij de werkzaamheden rond de Sint-Salvatorkapel zelf. Onze streefdatum is 15 augustus, het feest van Maria-ten-Hemelopneming (kort gezegd Maria-Hemelvaart). Dan zou pastoor Maickel Prasing de 14 kruiswegstaties inzegenen. Het kan een dubbel feest zijn, want in 2000 herdenken we ook dat de Sint-Salvatorkapel 600 jaar geleden voor het eerst schriftelijk wordt vermeld.

Dan is de eerste fase van de restauratie een feit. Er wachten in het bedevaartpark echter nog 'devote cleyne Capellekens en huyskens' op hun restauratie. Dit kost enorm veel geld, ondanks de sponsoring van bovengenoemde ondernemers. Mensen die iets willen bijdragen, kunnen dat via het rekeningnummer 10.38.09.139 van de O.-L.-Vr.-van-Altijddurende-Bijstandparochie Baarle-Nassau o.v.v. 'renovatie bidtuin'.

Bij het samenstellen van deze rubriek werden de volgende bronnen geraadpleegd:

- * Baarle in Stukken, jaarboek '92, heemkundekring 'Amalia van Solms'
- * 'Vanuit De Cruyshof', nrs. 65-73, serie artikelen uit 1973 in 'Ons Weekblad', pater dr. Ed. Loffeld
- * Jaarboek 1991, heemkundekring 'Amalia van Solms'
- * Kapellenfietstocht 1999, Herman Janssen

Nor gruitjes in de haai

Fons Willemsen

As we mej oos moeder en ooze pa nor gruitjes in de haai mooge (da was de moeder van ooze pa), dan was ut feest veur oos. Ze woonde aan de weg nor Castel in de 'Planke Brak'. Da was 'n boerderijke en daor woonde mijne grutvaoder as 'n keutelboerke en tevens houtventer. Want vruuger hadde ut nie te breed as ge mej boeren oewe kost most verdiene. De weg ernortoe was heel slecht en ze woonden bekaant un uur van oos vandaon. Vruuger hadde nie veul goei wege, de meeste waare onbegaonbaar. Da was dieje weg ook. In de wintermonde konde er nie droogvoet deurkoome of ut mos kaaihard vrieze. En dan mooge we mej ooze vaoder nie mej. Dan mosse we bij oos moeder thuisblève. Mer as ut un bietje bekwaom was: dan elke zondag nor gruitjes op aon.

Grutvaoder die telde veur oos nie mej. Gruitje wel: daor kreegde wel ies unne pik van (ze zegge tigeworrig 'snoepke'), 'n snij Belze peperkoek, respap of ne krentebotteram mej suiker. Krentebrood da ging gruitje speciaal veur oos in Baol haole: want ze wiest da wij zondags kwaame. Jonge, dan was ut veur oos kermus. Want vruuger was ut nie zoe rooskleurig as nauw. Ge waart dikkels blij mej ne drooge botteram. Ooze pa zee altij da ie zonne buik ies goed vol geëte haj as ie nor gruitjes gewiest was.

Ik weet nog da ik un jaor of vijf was en da ik mos loope want ik zij bij oos altij den ouwste gewiest. Oos Azelineke laag in de waoge, ooze Sjos op un plankske da ooze vaoder op de kinderwaoge haj ligge en dan deur dieje kaoje weg: ut was één en al kuil en bult. Mèr ut ging, ge mot nie vroage hoe. Af en toe moog ik wel ies bij ooze pa in zonne nek zitte, mèr dan was ut wel heel slechte weg. Ge mot weete: dès nauw de Wildertsebaon. Tun muschin ook wel, mèr ut was mèr un kèrspoor en waor normaol ut perd liep, daor konde ternauwernood gaon.

Ooze pa die haj nog meer bruurs en twee zusters. Ze ware daor mej veule. Da was vruuger heel gewoon: allemaal grote huishouwes. Tun ik un jaor of zes was en we ginge dan nor gruitjes, dan was ut vogeltjes zuuke. En tun ik tien jaor was, mosse oos moeder en vaoder oos bij elkaor houwe op weg nor gruitjes. Da viel nie mej. Na motte wete: we ware in dieje tijd mej meere geworre. Vijf man sterk: twee jongens en drie meiden (oos Anna was nog nie gebore). Ut was wieskaante bos of haai en ge wit wel: vogeltjes zuuke da moste niemand leere. Da kende iedereen en dur waare er tun heel veul.

Mèr er waare ook veul bosse en hegge waor de vogeltjes in konne nestele. Rond ut huis van gruitje was ut bekaant nie anders as bosse. Rond ut huis zate houthope, ne turfhoop en ne musterdshelft: ne grote, om te bakke of om de kachel mej on te maake. Want vruuger wier der veul musterd (hout) gestookt. Of turf, mèr meest hout. Der houwe daor altij veul vogeltjes in, vandaor da ik ook veul aikes kon venne. Die aikes, die blaasde we uit en rijgde we dan on un touwke. Allerhande: veul merels, koolduive en eksters. Die holde Foosoom (da was daor de jongste) veur oos uit.

Jonge, wa was da lekker, die vogelaikes in de pan, 'n bietje melk erbij: lekker! Mèr de meese zèn nauw zoe verwend. En ze hebbe nerges nog tijd veur as bij de televisie. Die hadde vruuger genne. Ook genne radio. Der was nog gèn eletriek liecht. Mèr ze ware wel eer tevreeje. Ze mosse wel: der was nie anders.

Ik haj ne hele goeie Foosoom. Die houw veul van kinnekes. Foosoom die haj veul wratte en op ne keer zee tege mèn: 'Fooske, gij vraogt altij: hoe komt da mej die wratte? Wulde gij er ook hebbe?' Ik zee: 'jao'. Hij ging mej z'n wratte over m'n hand en nor 'n maond stond m'n hand vol. Daor heb ik van ingenome, joh. Ik haj van die grote puiste op m'n hand en haj veul spijt da dieje oome Foos die dinge on mèn gaaf.

Ik was 'n jaor of zes tun ik die wratte kreeg en ik was 18 jaor tun ik die rotdinge kwèt gerokte. Na zal ik ies zegge hoe: ge kun ut gelove as ge wult, mèr echt, ik was bij Sjul Lex (Martens) on ut ploegen en Sjul zee: 'As nauw strak de klokken luije terwijl dieje mees begraove wurd, ploegt oew hand onder en blèft dan zoe zitte tot ut ophoud mej luije en ge zult zien,' zeet ie, 'uw wratte gan weg.' En ge meugt grust wete: ik zoe Sjulle wel op m'n knieën wulle bedanken. Nor un week of drie, vier: gèn wrat mèr te bespeure. Wa was ik blij da ik die dinge kwèt was.

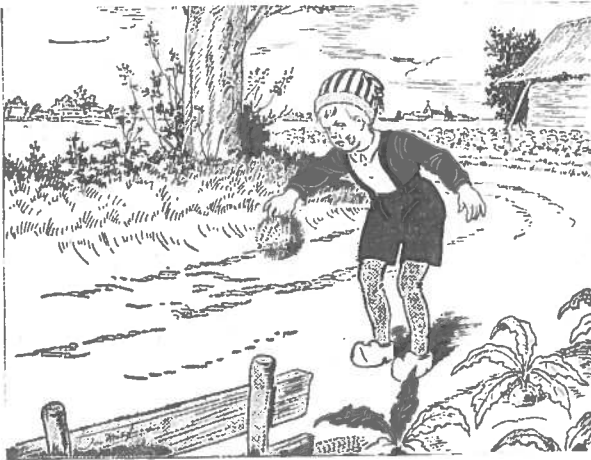
En nauw zij ik al nie zo jong mèr, toch denk ik nog geregeld on Sjul Lex: dur nor hum te luisteren zij ik toch mèr van men wratte afgerokt. Ik zoe zegge: 'Hedde wratte op oew hand: mej oew hand de grond in zoelang as ut luidt terwijl er iemand begraove wurd en goed onder ut zaand.' Of ut 'n fabeltje is of nie, ik was m'n wratte van ooze Foosoom kwèt. Wa ge toch mej kunt maoke: wa ne aorige wereld. Tot nog ies.

De (pin)egel

Piet van der Flaas

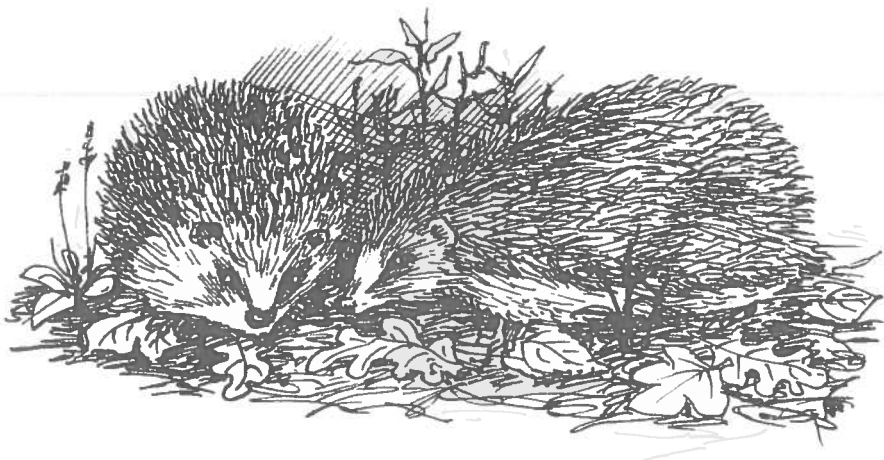
Dit dier komt zowat overal in Nederland en België voor: het meest in bosrijke gebieden waar eiken en beuken groeien en in houtwallen. In stille parken zijn ze vaak zeer talrijk. Ook in onze steden worden ze steeds vaker gezien. Aan zijn vacht dankt de egel het eerste deel van zijn bijnaam: 'stekel'varken. De rugzijde bestaat namelijk niet uit haren, maar wel uit stekels. Die zijn twee à drie cm lang en een mm dik. Ze staan naar achteren of opzij gericht, behalve die van voorhoofd en nek. De stekels zijn gewoonlijk gestreept, afwisselend grijs-geelbruin-bruinzwart en dan een lichte punt.

De egelsoort die hier voorkomt, kan circa een kg wegen. In Joegoslavië huist een soort die het brengt tot ruim twee kg. Bij ons aan de Franse Baan stonden wel eens zigeuners. Die trokken dan naar het eikenbos van v.d. Kerkhof, waar nu de voetbalvelden van 'Gloria' zijn. Op een mum van tijd hadden ze vier of vijf egels te pakken. Ze wreven die in met klei en roosteren maar! Het was voor deze nomaden een ware delicatessen. Ze boden mij ook een stukje aan, maar ik maakte dat ik weg kwam.

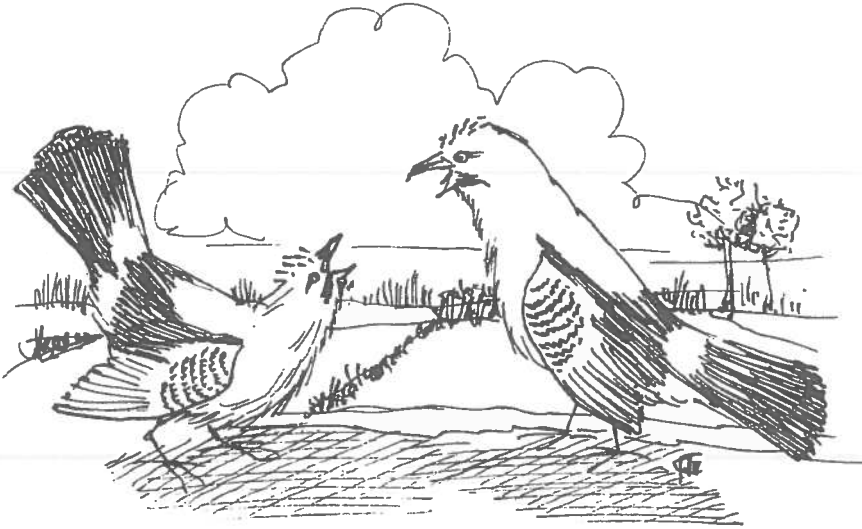
Ik heb een tijdje een egel in mijn bezit gehad. Hij kreeg als eten melk met beschuit. Bij de boeren ging de fabel rond dat hij 's nachts met zijn mond aan de uier van de koe zoog en zich voldronk met melk. Ze houden ook een winterslaap waarbij hun lichaamswarmte aanzienlijk daalt. Bij het opschonen van sloten zagen we ze wel eens zitten in de wand: ze waren ten dode opgeschreven.

De egel werpt drie tot acht jongen die dan al stekeltjes hebben. Omdat het nachtdieren zijn, kennen de meeste mensen ze pas als ze dood en platgereden op de openbare weg omgekomen zijn. Egels zijn wettelijk beschermd.

Toponiemenbeesten

A.W. Aandelèèr

Gaai

Lest loop ik op de Singelhaai
En zie daor ene papa-gaai.
'Hij alléén?' denk 'k bij m'n èègen.
Naa gaon we 't derver toch wel krèègen.

'k Hai 't mèr amper nog gezee
En ze waoren al mee twee:
Mama-gaai was ook gekomen
Van daor achter uit die bomen.

Mèr vèèchten as die twee daor deejen...
D'r wier een echtelijke strèèd gestreejen!
En mama-gaai da was een kwaoje.
Die Singelhaaibaai kos't begaojen!!

Arme Amalia (33)

Antoon van Tuijl

In de voorbije maanden kreeg Amalia weer een aantal interessante voorwerpen aangereikt. Met name de succesvolle tentoonstelling rond de Baarlese verkennerij leverde een paar leuke aanwinsten op. Wat doen we met al die voorwerpen die steeds maar blijven binnenkomen? In ieder geval bewaren voor het nageslacht. Zij vormen straks voor ieder die daarnaar op zoek is een goede bron voor het historisch besef. Wat we er óók mee doen? Dat zag u misschien op de laatste tentoonstelling: 'Baarle in de twintigste eeuw'. Die was zo goed als helemaal uit eigen verzameling samengesteld.

Dit zijn twee goede redenen om aan Amalia te denken als u voorwerpen (of documentatie) die met ons heem te maken hebben, wilt opruimen. Hier volgen de laatste schenkingen:

* Mevr. Verbunt-Van Lanen bedacht ons met ouderwetse schoonmaakmiddelen, nl. een doos 'Europa', superschuimend en 'Roodzegel', een superkwaliteit huishoudzeep.

* Fannie De Rooy zocht het ook in de schoonmaaksfeer met een messing tafelveger-en-blik. Voor onze keukenuitzet had hij een groenten-hakmes. Verder nog een herdenkingsbadge van 30 jaar Wielerzesdaagse van Jeugdwerk Baarle.

* Wim Smeekens liet ons vijf kleurige geborduurde (halve kruissteek) taferelen bezorgen.

* Ook Fons Willemsen had een borduurwerk bij zich: een voorstelling van het Lam Gods uit 1879. Het is afkomstig van Annie Verheyen-Lauwers en heeft waarschijnlijk lang geleden gehangen in het huis van (tijdelijk) burgemeester Verheyen uit Ulicoten. Fons had ook nog een blank glazen beugelflesje met de opdruk: Wed. A. van Iersel Limonade Gazeuse, Raamdonksveer. Dit mag bij gelegenheid naar een ander heem!

* Fons Willemsen bracht een klein deftig boekje mee. Een goud-op-snee Nieuwe Testament met een zilveren sluiting.

* Van Mevr. M. Loots ontvingen we een doosje met 106 devotie-medailles.

* Bij een andere gelegenheid kregen we van Fons Willemsen een serie van negen fietsplaatjes (belastingplaatjes) van de provincie Antwerpen.

* Wout van den Broek bracht een zinken label mee. Daarmee werd in de oorlogsjaren een fokhaan gemerkt voordat hij werd toegelaten tot een toom van vijftien fokhennen. Het was dus een soort kwaliteitszegel!

* Nog een keer Fons Willemsen. Op weer een andere woensdagavond had hij een oud, verweerd groot klompenmakersmes bij zich. Hiermee gaf de klompenmaker het ruwe blok hout zijn eerste vorm.

* Angelina Willemsen schonk ons een originele katoenen afwaskwast. Als je die ziet, snap je waar het woord afwas-‘kwast’ vandaan komt!

We kregen van haar ook twee houten wasstekken en een orginele zoutzak (wit linnen) met het opschrift: 'Boekelo Prima Gerafineerd Zout. Ned. Fabrikaat'.

* Let op: hier hebben we ook nog een Jan Willemsen. Bij het opruimen van de verkennerijtentoonstelling liet hij voor Amalia achter: een hele grote koperen huls van een kanonskogel en twee hele oude glazen etalagekoppen.

* Piet Bayens had vooraf laten weten dat zijn padvindersmes, compleet met foedraal na de tentoonstelling bij Amalia mocht blijven.

* Zo liet Mevr. Verbunt-Theeuws twee rood-witte verkennerdassen achter. Eén ervan heeft ook nog het gevlochten leren riempje. Zij schonk ons ook een onvervalste vilten verkennershoed.

* Fonny de Rooy moest even nadenken. Nee, niet over zijn schenking, maar over de naam ervan: een 'rakjak'! Dat is een soort grof geknoopt macramé-achtig cirkelvormig vlechtwerk van wel 150 cm. doorsnede. In het midden van de cirkel zit een houten handgreep. Ik herinner me nog goed dat handige verkenners na lang oefenen daar al draaiend en zwierend allerlei figuren mee konden maken, een beetje vergelijkbaar met wat majoretten met hun stokjes doen. Die figuren met de draaiende touwcirkel gaven natuurlijk wel wat meer spektakel.

* Dit alles kwam nog in de vorige eeuw binnen. Het jaar 2000 was nog maar juist geboren of de eertste schenker diende zich aan. Louis Verschueren bracht weer het nodige mee. Een uitbeelding van een zwaar trekpaard met kar, uitgevoerd in messing. Een asbak, gemaakt van de bodem van een kanonskogelhuls. De inscripties die Louis zelf hierop aanbracht herinneren aan de Poolse bevrijders van Baarle. Verder nog twee mooi gepoetste messing gewichtjes die veel jaren gebruikt werden. Dat is te zien aan de lange reeksen ijktekens.

Dat was het voor deze keer. U ziet het: alweer een indrukwekkende lijst. Vraagt u zich intussen niet af waarom deze rubriek eigenlijk 'Arme' Amalia heet? Iets voor volgende keer misschien. Alle goede gevers hartelijk dank.

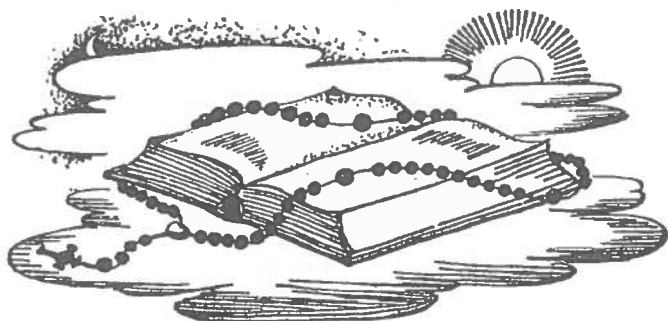
Aanwinsten BiDoc (5)

Lida Luiten

- * Gebedenboek voor militairen (schenking A. van Oekelen)
- * Vijf kaarten van camping Ponderosa; artikel over Baarle uit Katholieke Illustratie 1949 (schenking Karel Geerts)
- * Eeuw in beeld, 400 foto's uit het archief van Gazet van Antwerpen; Invloed van de groei van het industrieel kapitalisme en van de centrale staat op een agrarisch grensgebied, Gemeentekrediet; De Belgisch-Nederlandse grens, J. Pricken (tweemaal gecopieerd); Het gat in de rijksgrens met België na 130 jaar gedicht, uit Commentaar 1974 (copie); teksten naar aanleiding van de tentoonstelling 'Baarle, proeftuin voor Europa', Patrick Stander; Oude veldnamen te Baarle (copie); Antonius Schorus uit Hoogstraten (Schoorhoeve nabij Castelé en Ulicoten, copie); De Nieuwe Spetser (de complete jaargangen van 1985 tot 1999); Hekserij en exorcisme, E. Raes (schenkingen van Herman, Janssen)
- * Hoe schrijf ik mijn dialect (schenking van de bestendige deputatie van de provincieraad van Antwerpen)
- * Tekening van twee woningen bij de Gaarshof (schenking van heemkundekring Alphen via Karel Geerts)

-
- * Diploma's houtbewerking en vroedvrouw (betrekking hebbende op haar ouders, schenking van mevr. Chris van Oekelen)
 - * De Verdwenen Groep, Jan de Rooij, 1999 (schenking werkgroep De Verdwenen Groep)
 - * Geworteld in de Kempen: 13 generaties van de Heijning, Ed en Nicole Ragas-Joosen, Jan van de Heijning, 1999 (schenking Jan van de Heijning)
 - * Geworteld in Taxandria: historische aspecten van de relatie Tilburg-Turnhout, Bas Aarts, Paul Spapens, Josée Slegers, e.a., 1992 (aangekocht)
 - * Kroniek van de Kempen deel 8, Frans Hoppenbrouwers e.a., 1990 (aangekocht)
 - * Knipsels, archiefstukken en tijdschriften (o.a. Brabants Landschap, Brabant Natuurlijk en Monumentenzorg); Zij telt voor twee (vrouwenarbeid in Noord-Brabant 1889-1940), Annemiek van der Veen, 1989; Kleine schoolatlas der gehele aarde, 1956; Baarle: grenzeloos groen, NCB-afdelingen Baarle-Nassau en Ulicoten, 1998; Spoorwegemplacement Weelde-Statie/B-N-Grens, Frans Vermeer, 1995; Gemeentegids Baarle-Hertog-Nassau, 1998; ontwerpschetsen ANWB-informatiepaneel 1992; Poelennota gemeente Baarle-Nassau (schenkingen Antoon van Tuijl)

Merkwaardigheden (22)

Antoon van Tuijl

Op visite

Half december van het voorije jaar ben ik op bezoek geweest bij de dochters van Amalia. Ja, onze ‘eigen’ Amalia! Ik was uitgenodigd. U was trouwens ook uitgenodigd, maar het kwam U misschien niet goed uit om te gaan. Het stond in verschillende kranten: ‘grote tentoonstelling in Paleis Het Loo te Apeldoorn’.

Deze expositie laat zien hoe groot de invloed van de Nederlandse Oranje’s, met name van Frederik Hendrik en zijn gemalin Amalia van Solms, geweest is op een aantal vorstenhuizen in het toenmalige Duitsland. En welke uitstraling dat weer had op de Duitse cultuur.

Wij hebben de neiging te denken dat onze kleine landen altijd heel sterk beïnvloed zijn door de grote buurlanden. In een aantal opzichten is dat ook wel zo. Maar het omgekeerde is niet minder waar! Met name de Nederlandse Gouden Eeuw en de Nederlandse Oranje-prinsessen zijn geweldige ‘exportartikelen’ geweest. Vooral Duitse vorsten hadden belangstelling.

Slim politicus

De tentoonstelling laat zien welke invloeden deze ‘export’ gehad heeft na 1648. Bij de Vrede van Munster werden de Zeven Hollandse Provinciën een zelfstandige staat. Duitsland stond voor de geweldige opgave van wederopbouw na jaren en jaren van oorlog.

Wat ik nu zo merkwaardig vind, is dat Frederik en Amalia dit zo scherp in de gaten hadden. Wij kennen Frederik Hendrik -de stedendwinger!- vooral als een bekwaam veldheer. Maar hij was ook een slim politicus. En Amalia zal niet voor hem onder gedaan hebben op dit terrein. Zo zagen zij hun kansen schoon om in die prille vreedstijd in verschillende delen van Duitsland belangrijke invloed te krijgen. Ze hadden door dat vanuit Duitsland gekeken werd naar dat rijke Holland.

Zij gebruikten een aantal zaken waar Nederlanders toen goed in waren. De krijgskunst bijvoorbeeld. Duitse vorstenzonen werden uitgenodigd om in Leiden de Militaire ‘Academie’ te komen volgen. Daar werden de toen moderne vestingbouw- en belegeringstechnieken onderwezen. Nederland vond het trainen, drillen en excerceren van soldaten uit en exporteerde dat. Vanuit Duitsland was ook belangstelling voor onze landmeetkunde, ontwateringstechnieken en dijkenbouw. Daarvan zijn in Duitsland sporen terug te vinden: gebieden die er Hollands-polderachtig uitzien. Boeren en tuinders werden naar ginds gehaald om het agrarische bedrijf voor te doen.

Het meest doeltreffende ‘exportartikel’ wat Frederik en Amalia te bieden hadden, waren hun vier dochters: de prinsessen Louise Henriëtte, Albertine Agnes, Henriëtte Catharina en Maria. Zij werden alle vier uitgehuwelijkt aan Duitse vorsten.

Omringd door kunst

Nu weten wij ook dat Frederik Hendrik en zijn vrouw Amalia van Solms er van hielden in weelde en luxe en temidden van kunstwerken te leven.

Misschien was U erbij toen onze heemkundekring in 1998 in Den Haag de tentoonstellingen bezocht onder de namen 'Vorstelijk Vertoon' en 'Vorstelijk Verzameld'. Die gaven een beeld van de op en top hoogwaardige kunst waarmee dit paar zich omringde. Van beide tentoonstellingen hebben we een prachtig boek in BiDoc.

Ze bouwden of verwierven paleizen, het ene na het andere: Huis ten Bosch in Den Haag, het buitenpaleis van Honselaarsdijk (van Versailles-allure, maar later afgebrand), een paleis in Rhenen, in Leeuwarden, paleis Het Loo in Apeldoorn, paleis Soestdijk, het kasteel van Breda,

dat van Turnhout, van Buren en verder de Ridderzaal en de paleizen Noordeinde en Lange Voorhout in Den Haag, plus nog een aantal landgoederen. En overal was volop kunst. Ik weet niet of zij zelf hun collecties kozen. Waarschijnlijk hadden ze daarvoor adviseurs. Die hadden dan wel smaak en oog voor kwaliteit. Bovendien moeten ze een ruim budget tot hun beschikking gehad hebben.

U zult begrijpen dat hun dochters niet met lege handen naar hun nieuwe woonsteden vertrokken. Hun verhuizing betekende dat er een stoet van architecten, tuinontwerpers, topambachtslieden en kunstenaars volgden. Binnen de kortste keren werden er voor hen grootse paleizen en riante buitenverblijven gebouwd in Nederlandse stijl. Parken en tuinen kwamen erbij naar Nederlands voorbeeld en ontwerp. Paleizen in Berlijn, Potsdam en Dessau laten dat zien. Ook de dochters omringden zich met kunst. Daarvoor werden Nederlandse meesters uitgenodigd. Ze bezaten werken van Rubens, Flinck, leerlingen van Rembrandt, Van Dijck, de gebroeders Honthorst, Mijtens en Van Miereveld.

Hoe de Oranje's van de Gouden Eeuw en later invloed uitoefenden op de cultuur van de Duitse deelstaten is fraai in beeld gebracht op de tentoonstelling die ik eerder noemde. Zij kreeg als titel mee: 'Onder den Oranje Boom' en de ondertitel luidt: 'Nederlandse kunst en cultuur aan de Duitse vorstenhoven in de 17de en 18de eeuw'.

Zelfs als je niet zo sterk geïnteresseerd bent in de ingewikkelde internationale betrekkingen, dan is deze tentoonstelling nog zeer de moeite waard. Je ziet een grote verzameling hoogwaardige kunst (550 stukken uit 122 collecties, musea en archieven), waaronder schilderijen, etsen, gravures, beelden, edelsmeedkunst, penningen, boeken, handschriften, tuinontwerpen en maquettes van paleizen. Het aardigste van mijn beleving vond ik de weer wat verdere kennismaking met Amalia. En juist dààrvoor ging ik op visite. De tentoonstelling is nog te zien tot en met 19 maart 2000 in paleis Het Loo te Apeldoorn.

Terugblik op enkele activiteiten

Herman Janssen

Enclavewandeling

Tal van activiteiten werden de voorbije maanden door onze vereniging georganiseerd. Op zaterdag 13 november 1999 trokken we eropuit voor een dorpswandeling. Aan de hand van tamelijk recente kadasterplannen vonden we opnieuw een flink aantal enclave-bezienswaardigheden.

Waar precies loopt de grens aan Modehuis De Kok? Waarom heeft bakkerij 'Onder de Toren' aan de voorgevel een Nederlands huisnummer en achteraan een Belgisch? Ligt een gedeelte van de oefenterreinen van Dosko op Nassause grond? Volgt de grens een gedeelte van de oude loop van de Bremer? Waarom is het Pastoor van Herdegomplein niet rondom bebouwd?

Is Molenbaan 14 een Hertogs of een Nassaus pand? Is het gebruik van officiële huisnummers nog verplicht? Waarom duiken er dan zoveel andere nummerplaatjes op? En waarom staat bij zoveel Hertogse boerderijen een stal op Nassaus gebied en omgekeerd? Waarom staat op Loveren een Belgisch bord op Nederlandse grond? Welke problemen veroorzaken de koperen nagels in de Pastoor de Katerstraat? Woont dokter Remmen volledig op Nassau?

Ik zou nog tientallen vragen kunnen toevoegen aan deze lijst. Waarom bijvoorbeeld moet een niet-Baarlenaar de plaatselijke bevolking rondleiden op zoek naar de verwonderlijke enclaves? Baarlenaren, jullie dorp is uniek! Te weinig ingezetenen zijn zich echt van deze troefkaart bewust. Waar vindt je bijvoorbeeld twee dezelfde huisnummers in één enkele straat? Waar bevinden zich soms even en oneven huisnummers aan dezelfde kant van de weg? Wie erbij was, keek alvast zijn ogen uit.

‘Amalia’ organiseert ook voor jou devolgende jaren nog meer van die enclavewandelingen: wij willen immers die rijke schat uit ons verleden koesteren en veilig stellen.

Haza-goed

Op zaterdag 18 december 1999 volgden Antoon en ikzelf in de Citadel van ‘s-Hertogenbosch de studiedag ‘In de kaart gekeken’, waarbij het computerprogramma Haza-Goed aan ons werd voorgesteld. Met behulp hiervan kan worden gewerkt aan een digitale atlas van Baarle, een prima project voor onze heemkundekring in de nabije toekomst?

Ontworpen voor historisch-geografisch onderzoek, wordt door het programma Haza-Goed een directe link gelegd tussen de landkaart en de gegevens over het op de kaart afgebeelde. Als aanknopingspunt is gekozen voor de oudste gegevens van het kadaster, die van oktober 1832. Toen werd in Nederland een op Franse leest geschoeid kadaster ingevoerd. Nauwkeurig werd van ieder stuk grond bepaald in welke gemeente het gelegen was, aan wie het toebehoorde, waarvoor het gebruikt werd, hoe groot het was en wat de gebruikswaarde was als grondslag voor een nieuw stelsel van grondbelasting.

Met Haza-Goed kunnen kadastrale minuutplans worden vastgelegd met alle bijbehorende perceelsinformatie zoals die in de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels is te vinden. Uitgaande van die beginsituatie kunnen alle mutaties in de tijd worden toegevoegd, zowel naar het heden als naar het verleden. De kaarten kunnen worden weergegeven in kleuren naar eigenaar of grondgebruik en worden ingezoomd op iedere gewenste schaal. Ze worden zelfs weergegeven in driedimensionale vogelvlucht, inclusief de mogelijkheden om ook hier in te zoomen en om de kaart vanuit iedere gewenste windrichting te bekijken.

Hans van der Zande en Wim de Bakker konden ons enthousiast maken voor hun ‘kadastrale atlassen’-project. De mogelijkheden voor Baarle

zijn enorm: niet alleen wordt aan genealogen een massa informatie aangeboden en kunnen honderden toponiemen voor eeuwig en altijd worden vastgelegd. Wie weet wat dit programma allemaal nog in petto heeft om de Baarlese enclaves digitaal in beeld te brengen.

Voorlopig echter werd door het bestuur van onze vereniging in overleg voorrang gegeven aan de openstelling van ons eigen BiDoc. In een later stadium kan de mogelijkheid om te komen tot een digitale Baarlese atlas opnieuw worden bekeken.

BiDoc

In het kader van de reorganisatie van BiDoc werden werkbezoeken gebracht aan de heemkundekringen van Beerse (De Vlierbes, 10 januari 2000) en Merksplas (Marcblas, 11 januari 2000), wat resulteerde in een vernieuwde start. De eerste werkbijeenkomsten, telkens op maandagvoormiddag werden alvast druk bezocht.

Lezing

Aan de hand van dia's nam dr. Van Laere ons tijdens zijn lezing van woensdag 19 januari 2000 zo'n honderd jaar mee in de tijd naar het mooie Brabantse dorpje Liempde. Hij liet er ons kijken in het hart en de ziel van de toenmalige bewoners, eenvoudige boeren die aardig konden buurten.

Dr. Van Laere kon er overigens zelf ook wat van: zijn verhalen waren uiterst boeiend en ook voor ons zeer herkenbaar, wat het luisteren veraangenaamde. 'Kwalen en ongemakken van toen' was een lezing die het louter volksgeneeskundige aspect ver oversteeg: dr. Van Laere toonde zich een gedreven heemkundige. Een naam om te onthouden.

Activiteitenkalender

Herman Janssen

Maart

- zon 05 10.30-13.00u Open-zondag
zon 05 10.30-13.00u Tentoonstelling 'Baarle in de jaren 1900' (slot)
zon 19 08.00u Vroege vogeltocht (thema: weidevogels)

April

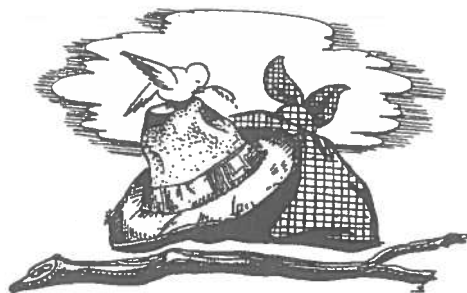
- zon 02 10.30-13.00u Open-zondag met opening foto- en hobby-
tentoonstelling 'Uit Baarlese collecties (1)'
zon 02 13.30-16.00u Tentoonstelling 'Uit Baarlese collecties (1)'
za 29 13.30-17.00u Geleide fietstocht naar Ulvenhout

Mei

- zon 07 10.30-13.00u Open-zondag
zon 07 13.30-16.00u Tentoonstelling 'Uit Baarlese collecties (2)'
zon 21 05.30u Vroege vogeltocht (thema: zangvogels)

Juni

- zon 04 10.30-13.00u Open-zondag
zon 04 13.30-16.00u Tentoonstelling 'Uit Baarlese collecties (3)'
za 17 08.30-17.00u Heemreis naar Bergen-op-Zoom

Prijslijst publicaties

Titel	Prijs in guldens	Prijs in franken
'Vrouw in verzet'	19,75	395
'Antoniteiten'	25,00	500
Jaarboek 1991 (Niet-leden)	25,00	500
Jaarboek 1991 (Leden)	20,00	400
Jaarboek 1992 'Baarle in Stukken'	uitverkocht	
Jaarboek 1993 (Niet-leden)	27,50	550
Jaarboek 1993 (Leden)	25,00	500
Jaarboek 1994 'Tussen Bollekens en Bremer'	uitverkocht	
'De Noordelijke Singelpanden'	10,00	200
'Op de bres voor Kerk en enclaves'	25,00	500
<hr/>		
'De gilde van St.-Ambrosius'	5,00	100
'Geschiedenis Broeders in Baarle'	5,00	100
'H. Bernardus en de kerk van Ulicoten'	5,00	100
'Het onderwijs in Ulicoten (1803-1927)'	2,50	50
Heemkalender 2000	5,00	100
Heemkalenders vorige jaren	1,00	20
Alle prijzen zijn exclusief verzendkosten		
Verzendkosten	5,00	100

van w i r s k a a n t e